

Juridiska Institutionen
Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
Programmet för Juris Kandidatexamen 180 p
Tillämpade studier 20 p, vt 2003
Handledare Per Cramér

SJÄLVFÖRSVARSRÄTT MOT INTERNATIONELL TERRORISM?

**utvecklingen efter terrorattackerna
i USA den 11 september 2001**

Emma Gullmarstrand
780502

1. INLEDNING

Bakgrund.....	4
Syfte och frågeställning.....	4
Avgränsningar.....	5
Källor och metod.....	5
Disposition.....	6

2. SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN FÖRE FN-STADGAN

FRAM TILL FÖRSTA VÄRLDSKRIGET

Självförsvarets tidiga utveckling.....	7
The Caroline Case	
– Nödvändighet, Omedelbarhet, Proportionalitet.....	8

MELLANKRIGSTIDEN

Inledning.....	10
Nationernas Förbund	10
Locarno-traktaten	11
Briand-Kellogpakten	
- det generella traktatet för avsägandet av krig	11

3. SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN ENLIGT FN-STADGAN

TOLKNING AV ARTIKEL 51 I DOKTRIN

Inledning.....	14
Extensiv tolkning av artikel 51.....	15
Restriktiv tolkning av artikel 51.....	16
Mellanläge i tolkningen av artikel 51.....	18

TILLÄMPNINGEN AV ARTIKEL 51

Inledning.....	19
Preventivt självförsvar.....	19
Försvar av medborgare utomlands.....	20
Väpnat Angrepp.....	21

KONKLUSION.....	22
------------------------	-----------

4. TERRORISMBEKÄMPNING FÖRE DEN 11 SEPTEMBER 2001

INLEDNING.....	24
-----------------------	-----------

RÄTTSLIG TERRORISMBEKÄMPNING.....	25
--	-----------

MILITÄR TERRORISMBEKÄMPNING

Inledning.....	26
Problem vid tillämpningen av artikel 51 efter terroristattacker.....	26
Den historiska erfarenheten efter 1945 – Konkreta aktioner.....	27

KONKLUSION.....	30
------------------------	-----------

5. EFTER DEN 11 SEPTEMBER 2001 – SJÄLVFÖRSVARSRÄTT MOT TERRORISM?

INLEDNING.....	31
VÄRLDENS SVAR	
FN.....	31
NATO.....	32
EU.....	33
Övriga.....	34
FOLKRÄTTSDEBATT ANGÅENDE NY SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN	
Inledning.....	34
Restriktiv tolkning.....	35
Extensiv tolkning.....	36
Rättsliga skäl som stöd för de olika inriktningarna.....	36
RÄTTSLÄGET EFTER DEN 11 SEPTEMBER 2001.....	37

6. ANALYS – KONSEKVENSER AV EN NY SYN PÅ SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN

INLEDNING.....	39
MÖJLIGHETER.....	39
RISKER	
Avgränsningsproblem.....	40
Extensiv tillämpning av den nya självförsvarsrätten.....	41
Doktrinen om ”preemptive self-defence”.....	42
MÖJLIGA ÅTGÄRDER INFÖR FRAMTIDEN	
Inledning.....	44
Direkta åtgärder rörande den nya självförsvarsrätten.....	45
Indirekta åtgärder rörande den nya självförsvarsrätten - åtgärder mot terrorism.....	46

7. KÄLLOR 48

1. INLEDNING

Bakgrund

Den 11e september 2001 kommer att gå till historien som en mänsklig katastrof då tusentals oskyldiga människor miste livet till följd av skoningslöst våld från terrorister. Därutöver kommer dagen att ihågkommas som inledningen på en tid då hela världssamfundet skulle komma att sättas på prov. Många etablerade principer och värderingar skulle ifrågasättas och nya samarbetsformer sökas. Det centrala våldsförbudet samt självförsvarsrätten i FN-stadgan skulle ställas på sin spets.

När FN-stadgan utformades efter andra världskrigets slut 1945 var avsikten att ge FN i det närmaste "våldsmonopol" i mellanstatliga relationer. Staternas möjligheter att legalt använda sig av våld i sina inbördes relationer skulle beskäras till det yttersta och FN skulle stå som garant för freden. Den enda möjlighet till legalt unilateralt våld som behölls var staternas rätt till självförsvar vilken definierades i artikel 51 FN-stadgan.

Vid utformningen av FN-stadgan fanns dock inte internationell terrorism i den utsträckning det finns idag. En terroristattack liknande den vi såg den 11 september 2001 i USA var en situation man inte kunde förutse. Artikel 51 utformades således bara att reglera en mellanstatlig relation där angriparen var känd och där självförsvarsåtgärderna följde omedelbart i anslutning till attacken. När attentatet var ett faktum blev därför frågan ifall världssamfundet skulle acceptera en nytolkning av stadgandet som skulle innebära självförsvarsrätt mot internationell terrorism. Problemen med en sådan tillämpning var många. Rättsläget var flytande och åsiktsskillnaderna många. En möjlighet att effektivt kunna bekämpa och försvara sig mot den nya internationella storskaliga terrorismen ställdes mot vikten av att minimera den mellanstatliga våldsanvändningen både på kort och på lång sikt.

Syfte och frågeställning

Efter den förödande attacken mot New York, Washington DC och Pennsylvania ställde sig världen förenad och ville se en kraftfull bekämpning av terrorismen. Den öppna världen hade på allvar blivit hotat och det var många som ville se snabba motåtgärder. Reaktionerna i världssamfundet efter den 11 september 2001 och det som fortfarande händer på den

internationella arenan kommer att ligga till grund för min uppsats. Mitt syfte är att utreda hur självförsvarsrätten tolkats ur ett historiskt perspektiv samt tolka dess status idag, post 11 september 2001. Frågeställningen som jag skall försöka besvara är om det idag föreligger självförsvarsrätt mot internationell terrorism enligt FN-stadgans artikel 51.

Avgränsningar

Inom folkrätten är många rättsområden nära sammankopplade med varandra och ibland löper de helt in i varandra. Jag har dock valt att bara behandla den reglering som är direkt tillämplig på självförsvarsrätt och kommer inte belysa problematiken utifrån de regler som finns om t.ex. folkens självbestämmanderätt eller non-interventionsprincipen. Även om det skulle tillföra ytterligare förståelse för problemen kring självförsvarsrätt anser jag att det skulle leda allt för långt och ske på bekostnad av kvaliteten på uppsatsen.

Av samma skäl kommer jag bara att behandla en nytolkning av självförsvaret vad gäller terrorism i form av attentat som sker vid ett tillfälle och sedan är över, t.ex. bombattentat. Andra terroristdåd såsom gisslantagande som kan vara pågående under en längre tid leder delvis in på andra regler och bedömningsgrunder än de som jag kommer ta upp.

Slutligen är naturligtvis FN-organisationens uppbyggnad och de olika styrkeförhållandena medlemsstaterna emellan avgörande för den politik som förs där. Jag har dock inte gått in för att analysera dessa styrkeförhållanden och vilken inverkan de har haft på självförsvarsrättens utformning utan har tagit dem för givna.

Källor och metod

Jag har främst utgått från litteratur rörande FN och folkrätten. Urvalet av litteratur har jag främst gjort genom sökningar i biblioteksdatabaser samt genom att använda mig av de verk som ofta åberopas av de författare som skriver om självförsvarsrätten.

Vidare har tidningsartiklar varit mycket viktiga då det rör sig om ett högaktuellt ämne där litteraturen ej är i fas med utvecklingen ännu. Jag har därför sökt mycket i olika s.k.

sökmotorer på Internet som förmedlar tidningsartiklar, framför allt presstext¹ och mediearkivet². Dessutom har jag hållit mig uppdaterad genom att följa utvecklingen i dagspressen.

Därutöver har jag analyserat traktattext, deklARATIONER, resolutioner, domar från ICJ och officiella uttalanden från stater och internationella organisationer.

Slutligen har Internet fungerat som en mycket bra kunskapsförmedlare. Dels för att jag har hittat mycket informativa hemsidor och dels för att jag på hemsidorna har kunnat beställa relevant material och hitta bra länkar.

Disposition

För att skapa en så tydlig bild som möjligt av självförsvarsrätten idag har jag valt ett till största delen kronologiskt upplägg. Det är ett nödvändigt grepp då den historiska och politiska utvecklingen är så nära sammankopplat med den internationella rättens utveckling. Jag inleder därför med en genomgång av hur självförsvarsrätten uppfattats historiskt och hur sedvanerätten utvecklats. Det tar sin början redan på 1800-talet och för oss fram till slutet på andra världskriget då FN inrättas. Därefter fokuseras uppsatsen på att tolka självförsvarsrätten utifrån FN-stadgan och hur den tillämpats i världspolitiken. Slutligen skall jag undersöka hur terrorattacken den 11e september har påverkat självförsvarsrätten enligt FN-stadgan. Hur ser den ut de lege lata och vad kan man vänta sig de lege ferenda?

¹ <http://skolan.presstext.prb.se>

² <http://www.mediearkivet.se>

2. SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN FÖRE FN-STADGAN

FRAM TILL FÖRSTA VÄRLDSKRIGET

Självförsvarsrättens tidiga utveckling

För att kunna förstå innebörden av dagens självförsvarsrätt är det viktigt att känna till utveckling av det internationella system inom vilket det verkar. Utvecklingen av regleringen för mellanstatlig våldsanvändning är i förlängningen det som avgör omfånget och innehållet i självförsvarsrätten. Utan reglering saknas incitament att legitimera sin våldsanvändning såsom självförsvar.

En avgörande händelse för folkrätten var den s.k. Westfaliska freden som slöts 1648 efter en lång tids religiösa krig i Europa. Furstarna erkände varandra som suveräner och därmed förlorade påven och den tyskromerska kejsaren mycket av sitt inflytande. Det blev utgångspunkten för den folkrätt vi har idag som bygger på rättsregler mellan suveräna och sinsemellan likvärdiga stater.³ Fredens syfte var att skapa en ordning som skulle vara stabil och permanent och verka för att bevara status quo i fråga om befintliga stater – en s.k. maktbalans (även kallat “principe d’équilibre” eller “balance of power”).⁴ Några egentliga begränsningar i möjligheterna att legitimt använda våld infördes dock aldrig. Alla krig ansågs vara staternas suveräna rättighet, *jus ad bellum*.⁵ Staterna kunde inleda krig mot vem som helst för vilken orsak som helst, inklusive territorieexpansion eller t.o.m. motiv baserade på ren prestige. Skillnaden mot tidigare låg främst i att staterna på olika sätt sökte rättfärdiga sina krigsförklaringar. Självförsvar var ett av flera sätt att motivera sin krigsanvändning eller annorlunda uttryckt:

”self-defence was not a legal concept but merely a political excuse for the use of force.”⁶

³ Bring, FN-stadgan och världspolitiken (2002), s. 41

⁴ Brownlie, International Law and the Use of Force by States, s. 14

⁵ Dinstein, War, Agression and Self-Defence, s. 71

⁶ Jiménez de Aréchaga, International Law in the Past Third of a Century, s. 159, citat efter Dinstein a.a. s. 160 not 11.

Självförsvarsrätten som den såg ut innan första världskriget var därför framförallt av teoretisk betydelse. Man hade stora möjligheter att kalla en militär insats för självförsvar men om man inte kunde göra det så var insatsen ändå legal i konsekvens med *jus ad bellum*.⁷

Någon enhetlig definition av självförsvarsrätten fanns inte utan den formulerades och användes utifrån rådande omständigheter. Den kunde därför ses som synonym med både nödrätt och en extensiv självbevarerätt.⁸ Två varianter av denna vida självförsvarsrätt som senare gett upphov till stora kontroverser både på mellanstatlig nivå och inom doktrinen är s.k. preventivt självförsvar och självförsvar av medborgare utomlands. Preventivt självförsvar gav staterna rätt till väpnade ingripande i förebyggande syfte. Vid tecken på våld eller vid hot om våld kunde en stat åberopa självförsvarsrätt och gå till angrepp redan innan den blivit attackerad. Självförsvar av medborgare utomlands innebar att en skada på en stats medborgare jämställdes med en skada på staten själv och medborgare kunde försvaras på samma sätt som staten.⁹ Efter en tvist mellan USA och Storbritannien i mitten av 1800-talet kom emellertid vissa kriterier för vad som utgör legitimt självförsvar att utformas. Jag skall redogöra för denna händelse i det följande.

The Caroline Case - Nödvändighet, Omedelbarhet, Proportionalitet

En av folkrättens mest uppmärksammade och normbildande internationella tvister är vad som brukar kallas "the Caroline Case" från mitten av 1800-talet. Tvisten uppkom efter att en brittisk styrka den 29 december 1837 trängte in på amerikanskt territorium (från Canada som då var brittiskt) och bordat ångfartyget Caroline. Efter att fartyget bordats satte briterne eld på fartyget och sände det utför Niagara-fallen. Fartygets besättning bestod av amerikanska män som skulle stödja en upprorsrörelse i Canada. Britterna försvarade åtgärden bl.a. med att den brittiska expeditionen var att betrakta som legitimt och nödvändigt självförsvar. Några år senare arresterades en brittisk man i New York för sin delaktighet i angreppet mot Caroline. Den brittiska regeringen krävde att den arresterade skulle frisläppas då de menade att han endast deltagit i ett nationellt självförsvar som Storbritannien åtog sig allt ansvar för.¹⁰ Mannen kom att frikännas i brist på bevis men ur den diplomatiska skriftväxlingen som följde mellan de bägge staterna framkom ett för självförsvarsrätten klassiskt uttalande. Självförsvar skulle begränsas till situationer där:

⁷ Dinstein, s. 160

⁸ Browlie, s. 43

⁹ Bring (2002), s.152 -153

”the necessity of that self-defence is instant, overwhelming, and leaving no choice of means, and no moment for deliberation.”¹¹

Det centrala var den tvingande nödvändigheten som skulle påkalla omedelbar handling. Man kom att tala om en ”doctrine of necessity” där handlingar som var nödvändiga för statens säkerhet, trygghet eller fundamentala intressen alltid var folkrättsligt acceptabla. Det fanns inga krav på att självförsvaret skulle ha föregåtts av ett väpnat angrepp eller att den stat mot vilken försvarsaktionen riktades måste ha begått en folkrättsstridig handling. Staten själv avgjorde om en hotbild var av sådant slag att självförsvaret var nödvändigt.¹²

Ur samma uttalande som resulterade i nödvändighetsdoktrinen kom även den s.k. proportionalitetsprincipen att formuleras. Den brittiska regeringen skulle visa att de:

”did nothing unreasonable or excessive, since the act, justified by the necessity of self-defence, must be limited by that necessity and kept clearly within it.”¹³

Principen innebär att de militära åtgärderna endast fick användas i rimlig relation till det hot staten stod inför. Detta har sedermera visat sig vara en mycket livskraftig, om än svårtillämpad, princip.

Med utgångspunkt i the Caroline Case formulerades således ett självförsvaret med krav på nödvändighet, omedelbarhet och proportionalitet. Avsikten från början var dock inte att inskränka självförsvaret gentemot den vidare självbevarerätten utan bara att redogöra för dess begränsningar i det specifika fallet. Självförsvaret som begrepp fortsatte därför att vara mångtydigt långt efter the Caroline Case. Dess faktiska påverkan av rättsläget inom folkrätten har därför främst visat sig längre fram i historien när man uteslutande började använda sig av kriterierna från the Caroline Case för att bedöma om det förelåg legitimt självförsvaret eller ej.¹⁴

¹⁰ Jennings, The Caroline and McLeod Cases, 32 AJIL 1938, s. 82 -100

¹¹ A.a. s. 89

¹² Bring (2002), s. 152

¹³ Jennings, s. 89

¹⁴ Brownlie, s. 43

MELLANKRIGSTIDEN

Inledning

Under första världskriget förändrades synen på krigets laglighet. Efter kriget måste därför en helt ny ordning skapas som skulle förhindra nya krig.¹⁵ Inom folkrätten upprättades flera mellanstatliga avtal som förespråkade fredliga lösningar av konflikter samt begränsade möjligheterna till våldsanvändning och man började röra sig mot ett våldsförbud. Den tidigare nästintill obegränsade rätten att använda militärt våld kom därmed att bli avsevärt beskuren. I takt med att våldsbegränsningar utvecklades under mellankrigstiden kom självförsvarsrätten att öka i betydelse, eller som Dinstein uttryckte det:

”The evolution of the idea of self-defence in international law goes
“hand in hand” with the prohibition of aggression”¹⁶

Nationernas Förbund

Nationernas Förbund (NF) grundades 1920 och ingick i fredsuppgörelsen efter första världskriget, Versaillesfreden. En nyhet i och med fördraget var att alla aggressionskrig förbjöds. I Förbundsstadgans artikel 10 föreskrevs att medlemmarna skulle respektera och bevara den territoriella integriteten och det politiska oberoendet för alla medlemmar. Med andra ord var det förbjudet att självt utöva aggression samtidigt som det fanns en plikt att upprätthålla andra staters frihet från aggression.¹⁷ Något absolut våldsförbud var det dock inte. Medlemsstaterna hade genom artiklarna 11 – 15, vilka utgjorde undantagssituationer från artikel 10, fortfarande stora möjligheter att använda våld. I praktiken innebar stadgan att medlemsstaterna var tvungna att söka lösa tvisterna på fredlig väg men att de kunde gå ut i krig om detta förfarande misslyckades.¹⁸

I ett försök att etablera ett mer generellt våldsförbud skapades ett tilläggsprotokoll till NF-stadgan.¹⁹ Staterna skulle enligt detta protokoll inte medges våldsanvändning för andra syften än som motstånd mot ”aggression” eller efter beslut av NF:s råd eller generalförsamling.

¹⁵ Wrangle, Tandlös eller tiger, sju uppsatser om FN, s. 153

¹⁶ Dinstein, s. 161

¹⁷ Brownlie, s. 62

¹⁸ Brownlie, s. 56

¹⁹ Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes, 1924

Protokollet trädde dock aldrig i kraft varför något generellt våldsförbud aldrig kom att införas genom NF och självförsvarsrätten förblev extensiv och odefinierad.²⁰

Trots det kan en viss förändring av självförsvarsrätten konstateras i olika beslut från NF. När Japan invaderade Manchuriet 1931-1932 och hänvisade till en självförsvarsrätt enligt the Caroline Case underkändes detta. Vidare fick Mussolinis Italien inget gehör i sina försök att rättfärdiga angreppen på Abessinien med argument om preventivt självförsvar och ”nödvändighet” då gränssituationen enligt dem blivit ohållbart. NF-församlingen konstaterades att angriparna brutit mot sina internationella förpliktelser.²¹ Besluten är från den senare delen av mellankrigstiden då den sedvanerättsliga självförsvarsrätten hade förändrats genom olika regionala och bilaterala avtal vilka jag skall redogöra för i det följande.

Locarno-traktaten

Under mellankrigstiden infördes ett flertal regionala och bilaterala avtal där staterna åtog sig att inte använda sig av våld i sina inbördes förhållanden, s.k. non-aggressionsavtal. Locarno-traktaten 1925 är ett exempel. I dessa förband sig Tyskland, Belgien, Frankrike, Storbritannien och Italien att inte attackera, invadera eller gå till krig mot varandra, med undantag för vad som kallades ”legitimt självförsvar”. Självförsvaret definierades som motstånd mot sådana handlingar som traktaten förbjöd.²²

Aggressionsförbudet i Locarno-traktaten var av mer generell typ än det som upprättats i NF-stadgan. Dess betydelse var dock begränsad då det endast berörde ett litet antal stater sinsemellan.

Briand-Kelloggpakten – det generella traktatet för avsägande av krig²³

Av avgörande betydelse för folkrättens utveckling blev det non-aggressionsavtal som Frankrikes utrikesminister Aristide Briand initierade mellan Frankrike och USA i slutet av 1920-talet. Frank Kellogg, USA:s representant, förordade då istället en traktat med möjlighet

²⁰ Dinstein, s. 77

²¹ Bring (2002), s. 156

²² Treaty Between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy, 1925, 54 LNTS, 289

²³ Browlie s. 74

för även andra stater att ansluta sig till. Den s.k. Briand-Kellogg-pakten var ett faktum och trädde i kraft 1928. Staterna förklarade att:

”...they condemn recourse to war for the solution of international controversies, and renounce it as an instrument of national policy in their relations with one another.”²⁴

Liksom i Locarno-traktaten infördes alltså ett mer generellt våldsförbud än det i NF-stadgan men det fick nu en större genomslagskraft. Pakten var av nästan universellt omfång då endast fyra stater i det internationella samhället såsom det såg ut innan andra världskriget inte var bundna av den.²⁵

Med detta ganska extensiva våldsförbud blev möjligheterna till självförsvar mer centrala. Under förhandlingarna avgav ett antal regeringar särskilda noter som gjorde förbehåll för rätten till självförsvar. Av förbehållen kunde man utläsa hur staterna uppfattade självförsvarsrätten. Vissa av dem ansåg att ett väpnat angrepp var en förutsättning för självförsvar, något som inte tidigare uppmärksammats.²⁶ Av den amerikanska noten framgår dock att de, oavsett fördragsbestämmelser, förbehåller sig rätten att själva avgöra om landet är i behov av självförsvar. När pakten slutligen undertecknades den 27e augusti 1928 ansågs det inte nödvändigt att kvalificera textens våldsförbud med ett uttryckligt förbehåll i självförsvarsfrågan.²⁷ Skulle det ställts på sin spets hade det varit svårt att ena staterna kring en formulering vilket skulle kunna äventyra hela pakten.²⁸

Briand-Kellogg-pakten fick avsevärd effekt på statspraxis. Under de följande åren slöts ett stort antal bilaterala och regionala avtal som bekräftade och upprepade paktens kategoriska våldsförbud. Två exempel är ”the Saavedra Lamas Pact” mellan 21 amerikanska stater inklusive USA liksom 11 europeiska stater samt det bilaterala non-aggressionsavtalet mellan Kina och Sovjet 1937.²⁹ Ur statspraxis under åren 1930 till 1939 (d.v.s. efter Briand-Kellogg-pakten men innan andra världskriget) kan man notera att självförsvarsrätt endast användes som svar på ett pågående eller omedelbart förestående användande av våld från en

²⁴ General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy, 1928, 94 LNTS, 63

²⁵ Brownlie s. 75 not 5

²⁶ 20 AJIL 1926, Supplement, s. 21ff samt Brownlie s.236 -237

²⁷ Brownlie, s. 237

²⁸ Bring (2002), s. 70

²⁹ A.a. s. 70

annan stat. Det kan jämföras med utvecklingen av termen aggression som under perioden kom att ges innebörden av en väpnad invasion in på territoriet till en annan stat.³⁰

Då självförsvarsrätten aldrig närmare definierades förblev det dock oklart vilka möjligheter det fanns till självförsvar för medborgare utomlands. Även möjligheterna till preventivt självförsvar kvarstod i viss mån även om det blev starkt kritiserat vid upprättandet av the London Conventions on the Definition of Aggression of 1933. Denna osäkerhet märks i doktrinen där vissa ansåg att självförsvarsrätten inte hade begränsats jämfört med tiden innan första världskriget medan andra menade att förekomsten av angrepp (aggression) numera var en förutsättning för självförsvar.³¹ Trots dessa oklarheter hade det skett stora framsteg under mellankrigstiden. Möjligheten att legitimt använda sig av våld för att lösa konflikter fanns inte längre. Vidare hade begreppet självförsvar inskränkts och inkluderade inte längre t.ex. självbevarelse utan man tillämpade uteslutande kriterierna från the Caroline Case.³² De fascistiska stämningar som rådde i världen den här perioden gjorde dock att den folkrättsliga utvecklingen inte räckte till för att hindra andra världskrigets utbrott. Däremot kom den att spela stor roll inför den nya världsorganisationens tillkomst 1945.³³

³⁰ Browlie, s. 247-250

³¹ A.a. s. 232, 249-250

³² Bring (2002), s. 155

³³ A.a. s. 71

3. SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN ENLIG FN-STADGAN

TOLKNING AV ARTIKEL 51 I DOKTRIN

Inledning

Efter andra världskrigets slut 1945 samlades delegater från hela världen i San Fransisco och upprättade stadgan till Förenta Nationerna. Ambitionen var att förhindra alla möjligheter för stater att på eget initiativ använda sig av våld gentemot andra stater. Till skillnad från Nationernas Förbund 1920 så var man ense om att våldsförbudet måste vara i det närmaste absolut för att minimera risken för krig.³⁴ I våldsförbudsartikeln 2(4) utfästes att:

”Alla medlemmar skola i sina internationella förbindelser avhålla sig från hot om eller bruk av våld, vare sig riktat mot någon annan stats territoriella integritet eller politiska oberoende, eller på annat sätt oförenligt med Förenta Nationernas ändamål.”

Det infördes endast två uttryckliga undantag från våldsförbudet. Det första placerades i VII kapitlet och innebär befogenhet för FN att göra militära ingripanden för att säkra den internationella fred och säkerheten. Det andra undantaget var artikel 51 som medger medlemsstaterna att använda våld i självförsvar. Tanken från början var att FN skulle hantera och kontrollera all internationell våldsanvändning. Artikel 51 skulle endast fungera som en säkerhetsventil för det fall det kollektiva säkerhetssystemet ej kunde aktualiseras. Artikel 51 är alltså den enda möjlighet medlemsstaterna har att på eget initiativ använda våld mot en annan stat och den lyder som följer:

”Ingen bestämmelse i denna stadga inskränker på den naturliga rätten till individuellt eller kollektivt självförsvar i händelse av ett väpnat angrepp mot någon medlem av Förenta Nationerna till dess Säkerhetsrådet vidtagit nödvändiga åtgärder för att bibehålla internationell fred och säkerhet. Åtgärder vidtagna av medlemmar under utövande av denna rätt till självförsvar skola omdelbart inberättas till säkerhetsrådet och skola ej i något avseende inverka på säkerhetsrådets rätt och skyldighet enligt denna stadga att vid varje tillfälle handla på sätt, som rådet anser nödvändigt för att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet”

³⁴ A.a. s. 156-157

Allt sedan artikel 51 upprättades har den varit grunden för stora tvistigheter både på mellanstatlig nivå och i doktrin. Tvistens kärna rör vilken betydelse man ger uttrycket ”väpnat angrepp” i stadgan. Jag skall nu redogöra för de argument som har förts fram i doktrin för en extensiv respektive restriktiv tolkning av stadgandet samt de argument som finns för ett mellanläge mellan de båda inriktningarna.

Extensiv tolkning av artikel 51

Förespråkarna för den extensiva tolkningen lägger tonvikten på den ”naturliga rätten” till självförsvar som enligt stadgan ej får inskränkas. Den naturliga rätten är enligt detta synsätt ett uttryck för en sedvänja på området som sträcker sig längre än till situationer av väpnat angrepp.³⁵ ”Väpnat angrepp” skall därför inte ses som ett kriterium utan bara som ett exempel av flera tänkbara på när våldsanvändning får ske. Andra exempel på möjlig våldsanvändning är t.ex. preventivt självförsvar eller försvar av medborgare utomlands. De menar att det vore otroligt att stadgans författare hade för avsikt att först beskriva en rätt som inte får inskränkas för att ägna resterande delen av stadgandet åt att just inskränka den.³⁶

Vad gäller rätt till preventivt självförsvar anför anhängarna till denna uppfattning flera olika skäl som stöd för att det innefattas i artikel 51. Först menar de att förarbetena till FN-stadgan inte på något sätt tyder på att stadgan avser att inskränka sig till situationer då ett väpnat angrepp föreligger. Vidare menar de att lydelsen av artikel 51 stödjer preventivt självförsvar då artikeln anger att självförsvarsrätten gäller till dess säkerhetsrådet vidtagit nödvändiga åtgärder för *upprätthållande* av internationell fred och säkerhet. På andra ställen i FN-stadgan (jfr artikel 39, 51) talar man istället om att säkerhetsrådet skall *återställa* den internationella fred och säkerheten. I denna skillnad ligger, menar man ett medvetet val att tillåta självförsvarsrätt även innan ett faktiskt väpnat angrepp.³⁷ Även rättspolitiska skäl framföres för preventivt självförsvar. De menar att begreppet självförsvar måste ges en vid tolkning för att kunna fungera som faktiskt självförsvar. Speciellt viktigt anses det vara med hänsyn tagen till riskerna för kärnvapenkrig. När en kärnvapenattack väl genomförts kan det få ödesdigra konsekvenser för en stats existens och det kan vara för sent för försvar.³⁸ Slutligen motiveras

³⁵ A.a.s. 157 f

³⁶ Waldock, . The Regulation of the Use of Force by Individual States in International Law (1952-II), s. 494 ff. samt General Course on Public International Law (1962-II), s. 234 ff

³⁷ Waldock, (1962-II), s. 236 f.

³⁸ Stone, Conflict through Consensus, s. 49

preventivt självförsvar med olika exempel ur statspraxis såsom Pakistans invasion av Kashmir 1957.³⁹

Andra argument för en extensiv tolkning av artikel 51 är att våldsförbudet i artikel 2(4) ej bör ges en allt för långtgående innebörd. Om våldsanvändningen inte strider mot vare sig en stats politiska oberoende eller territoriella integritet bör det enligt förespråkarna för den extensiva inriktningen vara tillåtet. Artikel 51 är därmed inte enda möjligheten till unilaterala våldsanvändning. Om en stats agerande inte strider mot våldsförbudet skall även humanitära interventioner, försvar av medborgare utomlands och preventivt självförsvar tillåtas och därför inte hindras av en restriktiv artikel 51.⁴⁰

Varför artikeln 51 infördes om den inte skulle innebära någon förändring motiveras med att den skulle klargöra olika gränsdragningar för vem som får använda sig av våld vid olika tillfällen. En sådan gräns är den mellan medlemsstaterna och FN. En annan är den mellan regionala fredsbevarande organisationer och FN. Hade artikeln inte införts hade de regionala organisationerna varit tvungna att vända sig till säkerhetsrådet varje gång de deltog som hjälp i ett kollektivt självförsvar.⁴¹

Restriktiv tolkning av artikel 51

Den klart övervägande delen av folkrättsjuristerna förespråkar en restriktiv tolkning av artikel 51. De menar att artikeln bör ges en bokstavstolkning och att självförsvar är legitimt endast vid fall av väpnade angrepp. Som stöd anges en mängd referenser till olika delegationers förslag och uttalanden i förarbetena till FN-stadgan som klart indikerar att stadgans upphovsmän avsåg att begränsa enskilda staters rätt till våldsanvändning till fall av väpnat angrepp.⁴² Att väpnat angrepp endast skulle utgöra en exemplifiering av tillåtet självförsvar förkastades som en mycket orimlig tolkning. Det skulle innebära att artikel 51 bara tar upp det redan uppenbara i stadgan, d.v.s. självförsvar vid väpnade angrepp, men lämnar möjligheterna till det mycket tvetydiga preventiva självförsvaret öppna.⁴³ Varför skulle en så precis regel införas om det ändå skulle tillåtas en helt annan sedvanerättslig tillämpning vid sidan?

³⁹ Bowett, *Self-Defence in International Law*, s.187-189

⁴⁰ A.a. s. 187 –189, Bring (2002), s. 72, Stone, *Aggression and World Order*, s. 95

⁴¹ Stone, A.a. s. 95, Waldock (1952-II) s. 494 ff. samt (1962-II), s. 234 ff

⁴² Brownlie, s. 270 - 272

⁴³ Dinstein, s. 174 f.

Dessutom anser de att det vore underligt om man slumpmässigt valt just orden väpnat angrepp då man i övriga delar av stadgan valt att använda sig av den vidare termen aggression (se t.ex. artiklarna 1, 39 samt 53₁).⁴⁴

Vad gäller den ”naturliga rätten” som ej får inskränkas menar förespråkarna för den restriktiva tolkningen att formuleringen inte avsåg att inkorporera den traditionella sedvanerätten i FN-stadgan. Denna sedvanerätt härstammar från tiden då staters rätt till självbevarelse kunde rättfärdiga nästan all våldsanvändning. Om man skulle tillåta denna självförsvarsrätt som undantag från FN-stadgan skulle undantaget så att säga ta över hela stadgans grund, d.v.s. det generella våldsförbudet i artikel 2(4). Eller som Ian Brownlie uttryckte det:

”the tail then wags the dog.”⁴⁵

De menar istället att den traditionella folkrätten är såväl bevarad som modifierad i artikel 51. Den finns kvar till den delen som inte strider mot krav på väpnat angrepp, t.ex. vad gäller proportionalitetsprincipen eller nödvändighetskravet.⁴⁶

De som förordat en restriktiv tolkning hävdar vidare att det generella våldsförbudet i artikel 2(4) inte lämnar några möjligheter för ensidigt våld förutom det uttryckliga undantaget i artikel 51. Förbudet mot våldsanvändning mot annans territoriella integritet eller politiska oberoendet kombinerat med förbudet mot våld som är oförenligt med FN:s ändamål innebär därför enligt dem ett absolut våldsförbud.⁴⁷ De menar vidare att all mellanstatlig våldsanvändningen skall ställas under FN:s kontroll och att självförsvarsartikeln därför följaktligt är placerad i FN-stadgans VII kapitel rörande FN:s agerande vid fredshot. Ensidigt våld är därför enbart möjligt under restriktiva former i artikel 51 och endast till dess att säkerhetsrådet vidtagit nödiga åtgärder. Det restriktiva synsättet utesluter alla möjligheter till försvar av medborgare utomlands samt preventivt självförsvar. Argumentet att kärnvapen skulle motivera preventivt självförsvar tillbakavisas och istället anses det tala än mer för den restriktiva tolkningen. Det bedöms som oerhört viktigt att begränsa risken för staters förhastade våld baserat enbart på misstankar då risken för misstag är stora och konsekvenserna kan bli katastrofala.

⁴⁴ A.a. s. 183

⁴⁵ Brownlie, *The Current Legal Regulation of the Use of Force*, s. 497, citat efter Bring (2002), s. 184

⁴⁶ Bring (2002), s. 184

⁴⁷ A.a s. 72-73

Mellanläge i tolkningen artikel 51

Vissa debattörer kan sägas inta en position mellan det restriktiva och det extensiva synsättet. Denna kan karakteriseras som en i grunden restriktiv men med vissa öppningar för s.k. anteciperat självförsvar. Liksom de restriktiva debattörerna menar de att det fordras väpnat angrepp för att självförsvarsrätten skall utlösas. Skillnaden består i att man vid tillämpningen av anteciperat självförsvar gör en vidare tolkning av vilka situationer som ryms i begreppet väpnat angrepp. Det handlar om situationer som rör sig i gränslandet mellan preventivt självförsvar och situationer av väpnat angrepp.⁴⁸ Ett sätt att förklara anteciperat självförsvar är att det infaller när en angriparstat har vidtagit åtgärder som fört dem in på en oåterkallelig väg mot ett väpnat angrepp men innan angreppet har lett till militärt våld som drabbat offerstaten.⁴⁹ Exempel på anteciperat självförsvar är försvar efter att en stat inlett offensiva militära operationer på sin sida gränsen, på annan stats territorium eller över fritt hav men ännu ej gått över gränsen och anfallit det andra landet. Ett annat exempel är försvar efter det att missiler avfyrats men innan de korsat gränsen och drabbat offerstaten eller efter en invasion utan militärt våld.⁵⁰

I vissa undantagsfall anser även förespråkarna för den restriktiva tolkningen att anteciperat självförsvar kan vara motiverat. De menar dock att de få situationer som motiverar anteciperat självförsvar är i det närmaste hypotetiska och får därför på inga sätt ligga till grund för en ny norm som auktoriserar och uppmuntrar till anteciperat självförsvar. Ett sådant stadgande skulle enligt dem bara bli betydelsefull vid sådana situationer då våldet inte egentligen är så överhängande att det behövs förebyggande våld.⁵¹

⁴⁸ Bring (2002), s. 169

⁴⁹ Dinstein, s. 172

⁵⁰ Bring (2002), s. 168-169

⁵¹ Henkin, *How Nations Behave, Law and Foreign Policy*, s. 142 f.

TILLÄMPNING AV ARTIKEL 51

Inledning

Förutom att den restriktiva synen på självförsvarsrätten har starkt stöd i doktrinen så är det även den som tillämpats i statspraxis. Den har bekräftats i åtskilliga säkerhetsrådsresolutioner och domar från ICJ då staterna nekats rätt till preventivt självförsvar samt försvar av medborgare utomlands. Jag kommer nedan att redogöra för några av dessa resolutioner och rättsfall. Vad gäller det preventiva självförsvaret kommer jag att ta upp fler exempel nedan under rubriken militär terrorismbekämpning. Förutom händelser som är illustrativa vad gäller restriktiv tillämpning kommer jag att ta upp andra händelser som visar olika gränsdragningsproblem rörande begreppet väpnat angrepp.

Preventivt självförsvar

Israels angrepp mot Irak

Israel hävdade rätt till preventivt självförsvar i samband med bombangreppet mot den irakiska kärnreaktorn Osirak 1981. Som grund för Israels anfall angavs att reaktorn snart skulle laddas och att Irak därför inom en tidsperiod på tre till fem år skulle ha framställt en atombomb med vilken de troligen skulle angripa Israel. Israel menade att artikel 51 aktiverats eftersom de ansåg sig stå inför en hotande eller omedelbart förestående attack från Iraks sida.⁵²

Angreppet på Osirak fördömdes av säkerhetsrådet såsom klart stridande mot FN-stadgan. Alla utom USA ville dessutom förkasta Israels tolkning av självförsvarsrätten. USA menade istället att Israels agerande stred mot FN-stadgan på grund av att Israel underlåtit att uttömma alla fredliga medel för en lösning av konflikten.⁵³ På detta sätt behöll USA därmed sina möjligheter att själv åberopa preventivt självförsvar i framtiden.⁵⁴

⁵² S/14510, S/PV 2280-2288

⁵³ S/RES/487 (1981)

⁵⁴ Bring (2002), s. 169

ICJ – Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons

ICJ uttalade sig 1996 rörande frågan huruvida risken för användning av kärnvapen och andra massförstörelsevapen skulle medföra möjlighet till preventivt självförsvar. De anförde att enbart innehav av kärnvapen inte kunde utgöra ett väpnat angrepp och uteslöt därmed möjligheterna till preventivt självförsvar.⁵⁵ Uttalandet är även konsekvent med säkerhetsrådets bedömning efter Israels bomning i Osirak i Irak.

Försvar av medborgare utomlands

Självförsvar utlöses enligt FN-stadgan vid angrepp på medlemsstat. Vad som räknas in i begreppet medlemsstat är dock omdiskuterat. Problemet rör vad utöver territoriet som kan utsättas för ett väpnat angrepp och därmed utlösa självförsvarsrätten. Klart är att till ett angrepp mot medlemsstat räknas ett angrepp på en stats militära styrkor oavsett var de befinner sig. Det har bekräftats bl.a. av ICJ i the Corfu Channel Case.⁵⁶ Vad gäller ambassader och dess personal finns numer flera konventioner som reglerar dessa förhållanden och som innebär att ambassadområdet tillhör den mottagande staten även om den sändande staten har vissa folkrättsligt skyddade rättigheter (immunitet och okränkbarhet).⁵⁷ Följaktligen är ett angrepp på en stats ambassad ej ett angrepp på staten som sådan.⁵⁸ Försvar efter skada på övriga medborgare i utlandet är mer kontroversiellt och har aktualiserats i världspolitiken vid ett flertal tillfällen.

Israels försvar av medborgare i Uganda

1976 gjorde Israel en kommandoraid för att rädda israeliska medborgare som hölls fångna på ett kapat plan på Entebbe-flygplatsen i Uganda. Tjugo ugandiska soldater och sju kapare dödades.

I enlighet med det restriktiva synsättet ansåg de flesta folkrättsjurister att Israel begått ett folkrättsbrott då det inte rörde sig om väpnat angrepp från en annan stat.⁵⁹ Vissa av säkerhetsrådsmedlemmarna konstaterade att Israels aktion stred mot våldsförbudet då Ugandas territoriella integritet blivit kränkt. Ingripandet behandlades dock med visst

⁵⁵ 1996 ICJ 226, 266. Röstsiffrorna var 7 – 7; ICJ:s president röstade för.

⁵⁶ ICJ Reports 1949, Corfu Channel Case, s. 30 f.

⁵⁷ Vienna Convention on Diplomatic Relations (1961)

⁵⁸ Bring (2002), s. 167

⁵⁹ A.a. s. 164-165

överseende och insatsen fördömdes aldrig i säkerhetsrådet p.g.a. de exceptionella omständigheterna.⁶⁰

USA:s försvar av medborgare i Iran

1980 gjorde USA ett försök till fritagning av diplomatisk och konsulär personal som hållits gisslan i över 400 dagar på den amerikanska ambassaden i Teheran.

Sverige och andra väststater hade inför räddningsaktionen blivit tillfrågade angående sin inställning. Man angav då att artikel 51 inte medgav militära operationer på annan stats territorium i frånvaro av ett väpnat angrepp. Man avvisade således tanken att väpnade ingripanden utomlands till skydd för egna medborgare kunde ses som legitimt självförsvar. Vidare avvisade man också tanken på att väpnade angrepp mot ambassad kunde ses som väpnat angrepp mot stat.⁶¹

Den iranska regeringen hölls i en dom från ICJ ansvarigt för ambassadockupationen. Domstolen menade att Ayathollah Kohmeinis och andra statsorgans inblandning gjorde gisslandramat till en statsakt. De från början fristående terroristerna kunde därför jämföras med agenter som agerade för den iranska staten.⁶² Legaliteten av den amerikanska interventionen bedömdes dock ej.

Väpnat angrepp

Typexemplet för ett väpnat angrepp är en väpnad invasion från en stat över en annan stats gräns. Utöver det finns ett flertal situationer som räknas som väpnat angrepp enligt FN-stadgan. Frågan hur mycket våld som krävs för att man skall anse att det är ett väpnat angrepp.

The Nicaragua Case

Ett centralt rättsfall är Internationella Domstolens avgörande i Nicaragua målet 1986. Domstolen fick där tillfälle att uttala sig om självförsvarsrätten ur flera aspekter. Domstolen dömde utifrån sedvanerättsliga regler. De ansåg inte att det förelåg någon konflikt mellan

⁶⁰ S/Agenda/1940 UN Security Council Official Records, 1940th - 1943th Meeting, 1976

⁶¹ Bring (2002), s. 166-168

⁶² ICJ Reports 1980, para 74, Case concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran.

denna och självförsvarsrätten enligt artikel 51. De slog därför fast att väpnat angrepp var exklusiv rättfärdigandegrund även enligt sedvanerätten, d.v.s. att det fordras ett väpnat angrepp innan en stat har rätt till självförsvar.⁶³ Därefter diskuterades vilket våld som kunde räknas som väpnat angrepp.

Bakgrunden för rättsfallet var att USA hade bistått och instruerat nicaraguanska gerillagrupper för att få till stånd den sandinistiska regeringens fall. CIA hade rekryterat, tränat och utrustat tusentals män. Militära offensiver planerades och anfallsmål valdes ut av amerikanska rådgivare.⁶⁴

ICJ konstaterade att även mindre militära aktioner kunde räknas som väpnat angrepp såsom sändandet av väpnade grupper in i ett annat land. Rena gränsincidenter ansågs dock ej vara tillräckligt för att ses som väpnat angrepp och inte heller att endast förse grupperna med assistans av olika slag såsom logistik eller vapen. Var tröskeln ligger för vad som anses vara en gränsincident redogjorde man inte närmare för utan angav bara att det för att vara ett väpnat angrepp måste ligga på viss nivå och ha viss intensitet.⁶⁵

KONKLUSION

Upprättandet av FN var ett stort steg framåt i strävan efter världsfred och därmed ett slutgiltigt steg bort från *jus ad bellum*. Mellanstatlig våldsanvändning, genom historien ett av de viktigaste maktpolitiska medlen, lämnades därmed över för huvudsaklig kontroll av en internationell organisation. Det säger sig själv att en sådan utveckling inte går smärtfritt och att staterna (speciellt de med stor militär kapacitet) slår vakt om sina möjligheter att även fortsättningsvis kunna genomföra legal unilateral våldsanvändning. Självförsvarsrätten blir därmed kontroversiell då det är den enda stadgeenliga möjligheten till sådant våld och flera tolkningar uppstår. Genom åren har det dock blivit allt mer klart att en restriktiv tolkning av självförsvarsrätten har vunnit mest stöd bland folkrättsjurister, och vad viktigare är, bland staterna i deras praxis. Sedvanerätten efter skapandet av FN-stadgan innebär därför endast rätt till självförsvar vid väpnat angrepp med vissa mycket restriktiva öppningar för anteciperat

⁶³ ICJ Reports 1986 para 195, 211, Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua.

⁶⁴ Bring (2002), s. 179, 293

⁶⁵ Dinstein, s. 201

självförsvar. Vissa länder, framför allt USA och Israel, har dock vid upprepade tillfällen hävdats en mer extensiv tolkning dock utan att vinna gehör från resten av världssamfundet.

4. TERRORISMBEKÄMPNING FÖRE DEN 11 SEPTEMBER 2001

INLEDNING

Det finns många uppfattningar om vad begreppet terrorism innebär. Gemensamt är att det ofta rör sig om hot om våld eller våld, under fredstid, som oftast riktar sig mot icke-militära måltavlor för att uppnå politiska mål. Vid upprättandet av FN-stadgan var internationella terroristgrupper inte ett relevant hot och det är tveksamt om de beaktades överhuvudtaget. Stadgan förutser bara mellanstatliga relationer där angriparen är känd och självförsvarsrätten utövas i direkt anslutning till angreppet, exempelvis när en stat går över en annan stats gräns och den angripna staten försvarar sig.⁶⁶ Allt sedan FN-stadgans tillkomst 1945 har den internationella terrorismen blivit alltmer närvarande i världen. Det som först uppmärksammades var enskilda individers kapningar av flygplan. De senaste 20 åren har dock terrorismen förändrats och nått nya dimensioner. Nu rör det sig främst om organiserade grupper som genom finansiering och styrning av olika sorters terroraktioner vill uppnå politiska mål. Exempel på terroraktioner som blivit allt vanligare är gisslantagande och utplacering av bomber. I siffror rör det sig om ca 8000 attacker mellan 1962 – 1982 och ca 600 – 850 per år de senaste åren (d.v.s. ca två stycken per dag!). Viktiga faktorer som bidragit till denna utveckling är teknologins förbättring, som gjort vapen och därmed tillvägagångssätten mer sofistikerade, samt media som ger en direkt och extensiv publicitet.⁶⁷

Då terrorism inte handlar om egentligt statsagerande har världssamfundet ansett att endast rättsliga bekämpningsmetoder är tillåtna mot terrorismen. I mer eller mindre desperata försök att bekämpa terrorismen har dock även vissa militära bekämpningsmetoder använts. Jag skall nedan redogöra för dessa båda bekämpningsmetoder och de reaktioner de väckt i världssamfundet. Redogörelsen kommer att behandla terrorism i form av attacker och ej gisslantagande då det är en problematik som delvis leder in på helt andra regler.

⁶⁶ Bring (2001), s. 156

⁶⁷ Higgins & Flory, *Terrorism and International Law*, s. 4-5

RÄTTSLIG TERRORISMBEKÄMPNING

Från början sågs terrorismbekämpning som en nationell angelägenhet. I takt med att terrorismen förändrades har dock sättet att bekämpa den också förändrats. För att uppnå en effektiv lagföring av terrorister krävdes ett utökat internationellt samarbete. Sedan 1960-talet har det upprättats ett flertal konventioner rörande internationell terrorism vilka har syftat till att skapa universell jurisdiktion beträffande terrorister.⁶⁸ Detta uppnås genom främst två olika åtgärder. Först genom att kriminalisera terrorism i de nationella lagstiftningarna och därmed öka möjligheterna för lagföring. Därefter genom att skapa ett samarbete vad gäller jurisdiktions- och utlämningsregler. Konventionerna kräver därför oftast att den misstänkte antingen måste lagföras på plats eller utlämnas till annat land för lagföring – *Aut dedere aut punire*.⁶⁹ Slutligen har konventionerna inneburit en utgångspunkt för polisiärt samarbete där informationsutbyte varit en viktig del.

Ett stort problem i konventionsarbetet har dock varit att man inte kunnat enas om en definition av terrorism. Orsaken till att man ej lyckats enas har varit motstridiga intressen och infallsvinklar på problematiken mellan först väst och öst under Kalla Kriget och senare mellan första och tredje världen.⁷⁰ Det som är den enes frihetskämpe är den andres terrorist. Många menar att man ej kan bekämpa terrorismen om man inte vet exakt vilka handlingar som är förbjudna. I brist på alternativ har man dock fått använda sig av mer generella uttryckssätt vilket oundvikligen skapar diskussion när reglerna skall tillämpas.⁷¹

⁶⁸ Konventioner mot terrorism som Sverige anslutit sig till; Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft (Tokyo 1963), Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft (Haag 1970), Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Aircraft (Montreal 1971), Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, Including Diplomatic Personnel (New York 1973), European Convention for the Suppression of Terrorism (Strasbourg 1977), Convention Against the Taking of Hostages (New York 1979), Convention on the Physical Protection of Nuclear Materials (Wien 1980), Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports (Montreal 1988), Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation (Rom 1988), Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms on the Continental Shelf (Rom 1988), UN Convention for the Suppression of Terrorist Bombings (New York 1997), citat efter Bring (2001), not 1, s.153

⁶⁹ Bring, (2002), s. 25-26

⁷⁰ Higgins & Flory, s. 14

⁷¹ A.a.s. 14 -19

MILITÄR TERRORISMBEKÄMPNING

Inledning

I vissa fall har länderna inte nöjt sig med att eftersträva lagföring av inblandade terrorister. Man har då valt att ingripa med militära medel mot terroristbaser inom andra staters territorier. Detta agerande har därefter rättfärdigats med hänvisning till folkrättsliga regler, främst artikel 51. Jag skall nu göra en kort beskrivning av de problem som finns rörande tillämpningen av artikel 51 på sådana situationer. Därefter skall jag redogöra för ett antal situationer då stater har agerat utöver ramen för vad som kan anses tillåtet enligt artikel 51 samt hur världssamfundet reagerat i dessa situationer.

Problem vid tillämpningen av artikel 51 efter terroristattacker

Väpnat angrepp?

Som tidigare nämnts har endast stater ansetts kunna genomföra väpnade angrepp enligt FN-stadgans mening. Terroristattentat ses som angrepp mot en stats eller rörelses intressen och följaktligen en nationell polisiär eller judiciell angelägenhet. Ett första problem är därför om man kan se angreppen, inte som attacker mot byggnader och människor, utan mot en stat som sådan.

Preventivt självförsvar?

Då terroristattacker inte kan sägas fortgå efter attacken skulle självförsvaret endast syfta till att förebygga nya terroristattacker. Hämnaktioner är ju helt uteslutet som stridande mot både proportionalitetsprincipen samt den internationella humanitära rätten. En motattack skulle därför innebära någon form av preventivt självförsvar och vara en väsentlig utvidgning av självförsvarsrätten.

Var kan självförsvaret utövas?

Även om en stat skulle anses stå under väpnat angrepp och ett preventivt självförsvar skulle tillåtas återstår frågan var ett sådant försvar skulle utövas. Angriparna saknar ju " eget" territorium och man kränker därför en annan stats territoriella integritet och/eller politiska oberoende om motåtgärder sätts in. Enligt den i generalförsamlingen med consensus antagna

Friendly Relations-deklarationen⁷² kan dock en stat bryta mot våldsförbudet genom passivitet eller samtycke mot terroristgrupper på dess territorium och därmed öppna territoriet för våldsanvändning. Problemet blir att avgöra hur stor delaktighet i en väpnad terroristattack som krävs för att staten skall anses vara ansvarig.⁷³

Den historiska erfarenheten efter 1945 – Konkreta aktioner

Israels bombning i Tunisien

1985 bombade israeliskt stridsflyg PLO-högkvarteret i Tunisien. Som försvar angav Israel att bombningen var motiverad då Tunisien medvetet hade tillåtit palestinska terrorister, som hade Israel som måltavla, att verka från deras territorium. Man menade därför att den tunisiska staten inte kunde hävda sin statsuveränitet samt att Israel inte gjorde sig skyldig till brott mot internationell rätt då aktionen var ett fall av legitimt självförsvar.⁷⁴

Denna händelse, som i mycket påminner om bombningen av Afghanistan efter 11 september, fördömdes av säkerhetsrådet i en resolution. Röstsiffrorna var 14-0 för ett fördömande. USA lade ned sin röst. Resolutionen fördömde:

”vigorously the act of armed aggression perpetrated by Israel against Tunisian territory in flagrant violation of the Charter of the United Nations, international law and norms of conduct”⁷⁵

Bombräden beskrevs som ett hot mot fred och säkerheten i Medelhavsregionen. Vidare krävde Resolutionen av medlemsstaterna att de skulle vidtaga åtgärder för att förmå Israel att inte återigen använda sig av sådana metoder mot en annan stats territoriella integritet och politiska oberoende. Slutligen fastslogs i resolutionen att Tunisien hade rätt till lämplig ersättning för förlust av människoliv och materiell skada.

⁷² General Assembly Resolution 2625 (XXV) 1970

⁷³ Bring (2001), s. 158

⁷⁴ S/PV.2615, at 86-7

⁷⁵ S/RES/573 (1985)

USA:s bombning i Libyen

Ytterligare ett exempel ur historien är från 1986 då USA genomförde ett militärt ingripande mot Libyen som svar på ett bombattentat mot ett disco i Berlin som var välbesökt av amerikanska soldater. Vid terroristattacken dog två personer, en amerikansk soldat och en turkisk kvinna och 200 skadades varav 60 var amerikanska medborgare. Det hävdades både från tysk och amerikansk sida att bombattentatet var ett verk av den libyska regimen, ett fall av statsterrorism.⁷⁶ I ett tv-tal till nationen framhöll President Reagan att det amerikanska angreppet som dödade 130 civilpersoner utgjorde legitimt självförsvar i enlighet med artikel 51.⁷⁷ Han sade att det rörde sig om ett preventivt agerande som skulle ses som en ensam åtgärd i ett långt krig mot terrorismen. Denna mening framfördes sedermera också i brev till säkerhetsrådet.⁷⁸ Argumentationen var ett uttryck för önskad *de lege ferenda*.

Säkerhetsrådet splittrades i frågan. Nio av medlemmarna ville fördöma USA:s aktion eftersom den ansågs; inte ha föregåtts av ett väpnat angrepp; sakna tillräcklig inblandning från den libyska regimen, vara en del av en genomgående amerikansk fientlighet mot progressiva utvecklingsländer; vara ett typiskt exempel på statsterrorism.⁷⁹ Fem medlemmar i säkerhetsrådet var dock emot ett sådant fördömande och en avstod. Utav de fem som var emot var tre permanenta medlemmar (USA, Storbritannien och Frankrike) och deras veto stoppade således resolutionen.⁸⁰ Att det inte gick så långt som till ett resolutionsfördömande av säkerhetsrådet skall dock inte på något sätt tolkas som ett godkännande eller ett uttryck för ny *opinio juris*. Även om aktionen inte fördömdes av säkerhetsrådet genom resolution uttrycktes inget större stöd för USA:s extensiva tolkning av självförsvarsrätten. I generalförsamlingen antogs dessutom en fördömande resolution med röstsiffrorna 79-28-33 (för-emot-avstod). Där angavs att USA:s agerande var en kränkning av FN-stadgan och folkrätten och USA uppmanades att avstå från våld eller hot om våld vid lösning av internationella tvister. Vidare bekräftades Libyens rätt till ersättning.

USA:s bombningar av Sudan och Afghanistan

Ett än mer aktuellt exempel är från 1998 då USA:s ambassader i Kenya och Tanzania bombades av terrorister och 224 människor dödades. Terroristerna, ledda av Usama bin

⁷⁶ Winter, Östränade libyer orsakade USA:s anfall mot Tripoli, Dagens Nyheter, 011007

⁷⁷ Keesing's Contemporary Archives, vol 32, 1986, s 34457

⁷⁸ S/17990, 14 april 1986

⁷⁹ Kennedy, The US Air Raid on Libya and the Need for Enforceability in International Law, s. 4

⁸⁰ S/18016/Rev 1, 21 April 1986

Ladin, spårades till Sudan och Afghanistan och USA svarade med militära motaktioner. Bin Ladins träningsläger i Afghanistan samt en fabrik som förmodades framställa kemiska vapen i Sudan anfölls genom missilattacker. I ett brev till Säkerhetsrådet anförde USA att anfällen var självförsvar i enlighet med artikel 51 i FN-stadgan då anfällen var svar på väpnat angrepp och skedde i syfte att förhindra framtida attacker.⁸¹ Man anförde vidare att det fanns övertygande bevisning om vilka som låg bakom terroristangreppet och varifrån de verkade. Slutligen menade man att de amerikanska anfällen endast vidtagits då regeringen i Sudan och den talibanska regimen i Afghanistan under en längre period vägrat att samarbeta mot de terroristiska nätverken och medverka i att stänga träningslägren.

Världssamfundets svar på händelserna var något otydligt. Bland de som klart uttryckte sitt stöd för USA:s agerande fanns Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Spanien och Australien. Av motsatt åsikt var Sudan som upprepade gånger krävde att säkerhetsrådet skulle fördöma USA:s agerande som ett brott mot FN-stadgan och mot folkrätten. Sudan fick ett omedelbart stöd i sitt krav av flera sammanslutningar av stater såsom the Group of Islamic States, the League of Arab States, the Group of African States, the Movement of Non-Aligned Countries.⁸² Många andra stater däribland Sverige och Japan uttryckte sin förståelse för USA:s agerande samtidigt som man vände sig mot det amerikanska unilaterala agerandet och menade att aktioner av detta slag borde hanteras inom ramen för FN-organisationen.⁸³ Efterhand när det stod klart att bevisningen rörande den påstådda tillverkningen av kemiska vapen var mycket tunn hävdade allt fler med allt större kraft att liknande aktioner skulle ske i FN:s regi.

Säkerhetsrådet tog aldrig upp frågan om USA:s agerande till behandling. Däremot fördömdes terroristattentaten i resolutionen 1189. I denna resolution valde rådet att inte beröra USA:s tidigare åberopande av självförsvarsrätten.

⁸¹ S/1998/780, 20 augusti 1998

⁸² S/1998/786 21 augusti, S/1998/790 21 augusti, S/1998/791 21 augusti, S/1998/802 25 augusti, S/1998/804 25 augusti

⁸³ Hammargren Bitte, Rad kriser för Sverige i FN, Svenska Dagbladet 980828

KONKLUSION

Efter 1945 har den internationella terrorismen vuxit sig allt större och farligare hela tiden och har kommit att bli en av FN:s svårare utmaningar. Systemet är helt enkelt inte anpassat för att hantera internationell terrorism. Staterna har därför känt sig vingklippta då tillgängliga internationella konventioner inte varit effektiva i sin bekämpning av terrorismen och FN varit ett trubbigt redskap för att hantera problemet. Vissa länder har därför valt att använda sig av militära åtgärder i kampen mot terrorism. Efter bombningen mot Sudan och Afghanistan sade USA:s förre president Bill Clinton:

”America has battled terrorism for many years. Where possible we’ve used law enforcement and diplomatic tools to wage the fight...But there have been and always will be times when law enforcement and diplomatic tools are simply not enough, when our very national security is challenged, and when we must take extraordinary steps to protect our citizens.”⁸⁴

Folkrättsligt har dessa militära aktioner mot internationell terrorism ofta legitimerats genom artikel 51 i FN-stadgan. Detta *de lege ferenda* resonemang har mötts med kritiska reaktioner från omvärlden, se t.ex. Israel- Tunisien ovan. Med tiden kan man dock se antydning till uppluckring i motståndet mot en förändring av självförsvarsrätten. I fallet USA - Libyen fick USA stöd för sitt agerande från två säkerhetsrådsmedlemmar. I det senare fallet USA – Sudan/Afghanistan var det än fler stater som stödde aktionerna och ytterligare stater som uttryckte sin förståelse. Något allmänt stöd för den amerikanska tolkningen var det dock aldrig fråga om så en sedvanerättslig förändring på området kan således ej sägas ha kommit till stånd innan den 11 september 2001.

⁸⁴ Nationwide televised address from the White House, citat från 93 AJIL 1999, s.162

5. EFTER DEN 11 SEPTEMBER 2001 – SJÄLVFÖRSVARSRÄTT MOT TERRORISM?

INLEDNING

Den 11 september 2001 kom grunderna för folkrätten att utmanas. World Trade Center och Pentagon i USA attackerades av ett terroristiskt nätverk och runt 3000 människor dödades. Måltavlorna var strategiskt valda och slog mot statens ekonomiska och militära maktcentrum. Det var en kompromisslös attack och dess syfte var att ingjuta skräck.⁸⁵

Allt sedan Westfaliska freden hade folkrätten syftat till att reglera staters mellanhavanden och därmed skapa möjligheter för att kollektivt undanröja hot från aggressiva stater. Nu hotades systemet genom att icke-statliga aktörer blivit en påtaglig fara för den internationella fred och säkerheten och många frågetecken restes över hur situationen skulle behandlas. Skulle världssamfundet, till skillnad från tidigare, tillåta nya metoder att hantera situationen med?

VÄRLDENS SVAR

FN

Den 12 september, dagen efter attackerna, antog säkerhetsrådet enhälligt resolutionen 1368 som fördömde attackerna. Rådet angav i preambeln (inledningen) att de med alla medel skulle bekämpa alla hot mot den internationella fred och säkerheten orsakad av terrorism. Därefter hänvisade man till staternas rätt till självförsvar enligt FN-stadgan. Till skillnad från resolution 1189 efter bombningarna av Sudan/Afghanistan kopplade säkerhetsrådet alltså nu för första gången ihop frågan om självförsvar med kampen mot terrorism. Innebörden av sammankopplandet var dock oklart. Dels för att det skedde i den preambulära och inte i den operativa delen av resolutionen. Dels för att man bara hänvisade till den redan existerande självförsvarsrätten som enligt *de lex lata* inte medgav självförsvarsrätt under rådande omständigheter. I den operativa delen av resolutionen angavs att attackerna, liksom andra liknande storskaliga attacker, utgjorde ett hot mot internationell fred och säkerhet. Med denna formulering öppnade man upp för militära aktioner i FN:s regi i enlighet med artikel 39.

Vidare angavs att medlemsländerna skulle förstärka sina ansträngningar med det rättsliga arbetet mot terrorism i enlighet med anti-terroristkonventionerna.⁸⁶

Den 28e september antog säkerhetsrådet enhälligt en ny resolution (1373). Liksom i den tidigare resolutionen angavs i preamblen att den internationella terrorismen utgjorde hot mot internationell fred och säkerhet och man hänvisade åter till självförsvarsrätten enligt FN-stadgan. Något uttryckligt auktoriserande av självförsvar gavs dock inte heller nu. I den operativa delen ställdes långtgående krav på medlemsstaterna att genom mellanstatligt samarbete vidta åtgärder för att bekämpa internationell terrorism, bl.a. genom anpassningar av de nationella lagstiftningarna.

Den 8e oktober, dagen efter att luftangreppen mot Afghanistan inletts, uttalade sig säkerhetsrådet och klargjorde att man var tacksam över den framställning som USA och Storbritannien gjort rörande det inledda självförsvaret i Afghanistan.⁸⁷

Det skall vidare noteras att Kofi Annan, generalsekreterare, och Mary Robinson, högkommissarie för mänskliga rättigheter, beskrev terroristattackerna som ”brott mot mänskligheten”. Begreppet har sitt ursprung i Nürnbergdomstolens stadga från 1945 och har sedermera även definierats i ICC-stadgan som ”handlingar som begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot någon civilbefolkning”. Genom att karakterisera attackerna som ”brott mot mänskligheten” öppnar de även upp för hantering av terrorism i ICC som nyligen inrättats.⁸⁸ Domstolen har mandat över krigsförbrytelser, folkmord och just brott mot mänskligheten.

NATO

NATO var snabba med att uttrycka sin sympati för en ny syn på självförsvarsrätten. Redan dagen efter attacken avgavs en deklARATION som innebar att om det kunde visas att terroristattackerna kom från utlandet så skulle Atlantpaktens s.k. musketörsprincip i artikel 5

⁸⁵ Dahlberg, Arafat ingen bin Ladin, Expressen 011205

⁸⁶ S/RES/1368 (2001)

⁸⁷ AFG/152 SC/7167, Statement to the press by the President of the Security Council, 8 October 2001.

⁸⁸ Bring (2001), s. 154

aktualiseras.⁸⁹ Artikeln innebär att ett angrepp mot en medlemsstat skulle betraktas som ett angrepp på alla nitton Natoländer och den lyder:

”The Parties agree that an armed attack against one or more of them in Europe or North America shall be considered an attack against them all; and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them, in exercise of the right of individual or collective selfdefence recognised by Article 51 of the Charter of the United Nations, will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area.”

Att denna artikel skulle aktiveras utifrån terrorattacken mot USA den 11 september kan ses som uttryck för ny opinio juris. Det enda man krävde som villkor för dess aktivering var ju att det visades att attacken skett från utlandet så att det inte rörde sig om en nationell konflikt. Man utgick med andra ord från att det var ett väpnat angrepp enligt FN-stadgans mening samt att någon form av preventivt självförsvar var möjligt.

Den andre oktober uppgav NATO:s generalsekreterare George Robertson att man hade bevis för att attacken kommit från utlandet, nämligen från Usama bin Ladins organisation al-Qaida. Bevisen ansågs klara och övertygande.⁹⁰ Därmed var villkoret för att aktivera artikel 5 uppfyllt.

EU

EU-länderna var snara med att uttrycka sin medkänsla med det amerikanska folket och att fördöma attackerna. I övrigt var man väldigt otydlig med vilken ställning man skulle ta i förhållande till en ändring av självförsvarsrätten. Man undvek att tala i termer av möjliga militära insatser. I ett uttalande från den 21 september angav det Europeiska rådet att på basis av säkerhetsrådets resolution 1368,

”...a riposte by the US is legitimate.”⁹¹

⁸⁹ Statement by the North Atlantic Council, 12 september 2001

⁹⁰ Knowlton, NATO Accepts U.S. Proof of bin Laden Involvement, International Herald Tribune, 011003

⁹¹ Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 september 2001

Vad denna ripost skulle bestå i var dock mycket oklart. Medlemsländerna preciserade sedan sina ståndpunkter rörande självförsvarsrätten i terroristdebatten i FN:s generalförsamling 1-4 oktober. Sverige medgav då USA:s rätt till självförsvar utan att ställa krav på ytterligare resolutioner från säkerhetsrådet först.⁹²

Den 8e oktober, dagen efter att luftkriget inletts, uttalade utrikesministrarna i EU slutligen sitt stöd för aktionen ”som självförsvar i enlighet med FN-stadgan”.⁹³

Övriga

Tre dagar efter att USA och Storbritannien inlett anfallen i Afghanistan sammanträdde representanter för 56 muslimska stater i Qatar. Dessa avgav en deklARATION i vilken man inte hade några invändningar mot de militära insatsernas legitimitet.⁹⁴

OAS, Organization of American States, kallade till ett ministermöte enligt artikel 65 i OAS-stadgan, som gäller vid ett väpnat angrepp

Australien aktualiserade artikel 4 om väpnat angrepp i den regionala ANZUS-pakten. .⁹⁵

Därutöver var det ett flertal stater som förhöll sig tolerant passiva i FN efter det att det nya självförsvaret inletts den 7 oktober. Även sådana tysta samtycken är av relevans i en utvärdering av staternas positioner.⁹⁶

FOLKRÄTTSDEBATT ANGÅENDE NY SYN PÅ SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN

Inledning

Till skillnad från den massiva och i stort enhetliga uppslutning för en förändring av självförsvarsrätten som staterna stod för så var splittringen bland folkrättsjurister desto större. Där skedde en uppdelning i främst två huvudgrupper. Dels de som ville fortsätta tolka artikel

⁹² Pierre Schori i anförande i FN:s generalförsamling den 3e oktober, se Bring (2001) s. 162 not 15

⁹³ EU Press Releases, Luxembourg 08/10 (BELGA)

⁹⁴ Bring (2001), s. 164

⁹⁵ Wrangle & Jacobsson, Folkrätten förändras, Svenska Dagbladet 220901

⁹⁶ Bring (2001), s. 164

51 restriktivt och som ville se rättsligt tillvägagångssätt mot terroristerna. Dels de som ansåg att artikel 51 borde utvecklas att även innefatta den aktuella situationen och som därmed medgav till militärt ingripande i självförsvaret efter terroristattacker. Jag skall nedan försöka ta fram de främsta argumenten för varje inriktning såsom de framfördes i debatten efter 11 september.

Restriktiv tolkning

Förespråkarna av en fortsatt restriktiv tolkning av självförsvarsrätten vände sig först och främst mot det mest uppenbara; självförsvaret efter terroristattacker skulle strida mot dåvarande tolkning av artikel 51. Till skillnad från sina åsiktsmotståndare ansåg man dessutom att anledning att göra en mer extensiv tolkning saknades. Istället för en utökad självförsvarsrätt ville de därför att man skulle använda sig av tillgängliga rättsliga metoder för terroristbekämpning och begära terroristerna utlämnade för lagföring. Om Afghanistan skulle vägra utlämning enligt gällande konventioner skulle USA enligt desamma fortfarande inte ha rätt till militära insatser. De skulle då vara hänvisade till att söka stöd hos säkerhetsrådet för en resolution kring utlämnande eller eventuellt militärt ingripande i FN:s regi.⁹⁷

Som argument för sitt restriktiva ställningstagande angav debattörerna att de fruktade att begreppet ”terrorism” skulle komma att missbrukas. Det var därför viktigt att undvika att skapa ett prejudikat som kunde åberopas av andra stater än fredliga demokratier för att motivera våldsanvändning, eller annorlunda uttryckt:

”Det nya samarbetet mellan regeringar får inte leda till att förtrycket mot fredligt motstånd hårdnar – och dessutom med internationell välsignelse”.⁹⁸

Vidare var det många som var rädda för att en militär bekämpningsmetod skulle leda till en våldsspiral och därmed vara helt kontraproduktivt. Baltasar Garzon, spansk undersökningsdomare, framhöll den rättsliga vägen som den enda vägen att bekämpa terrorism något han har stor erfarenhet från i kampen mot ETA-terroristen.⁹⁹

⁹⁷ A.a.s. 162 not 18

⁹⁸ Hammarberg, Vi bör inte gå i terroristernas fällor, Svenska Dagbladet 011011

⁹⁹ Garzon, Vi har också del i skulden, Svenska Dagbladet 011009

Ett annat argument var att våld i avsaknad av FN-auktorisering riskerade att splittra den bräckliga allians mot internationell terrorism som skapats efter 11 september.¹⁰⁰

Extensiv tolkning

Förespråkarna av en extensiv tolkning av självförsvarsrätten instämde om de konkreta problem som fanns vid tillämpningen av artikel 51 på den givna situationen. Man ansåg dock att det fanns anledning att göra en nytolkning och därmed tänja på stadgandet för att innefatta den aktuella situationen. De menade att det rörde sig om en ny typ av angrepp som man inte kunnat förutse vid FN-stadgans stiftande och som därför krävde en anpassning av folkrätten.¹⁰¹ Det som utgjorde en nyhet gentemot tidigare var främst attackernas omfattning samt dess inriktning på ett lands ekonomiska och militära centrum. Hotet från sådana attacker ansågs vara globalt och att svaret därför måste vara internationellt.¹⁰² Förespråkarna för den extensiva tolkningen hänvisade ofta till uttalandet av före utrikesminister Östen Udén:

”FN-stadgan, liksom varje skriven författning, bör utvecklas organiskt för att inte bli en död bokstav.”¹⁰³

Marie Jacobsson och Pål Wrangé som är folkrättsrådgivare vid UD och därmed ett uttryck för svensk opinio juris, framhöll också att folkrätten måste utvecklas, om än mycket försiktigt när det rör våldsförbudet, för att vara trovärdig. De poängterade vikten av att självförsvaret skulle vara proportionerligt samt att kampen mot terrorism även skulle kombineras med en rättslig dimension.¹⁰⁴

Rättsliga skäl som stöd för de olika inriktningarna

De argument som hittills redogjorts för rörande ett eventuellt nytt självförsvar har bara haft en politisk dimension, olika skäl som motiverar förändring / icke-förändring. Under perioden fram tills bombningarna i Afghanistan inleddes framfördes även olika rättsliga skäl vilka jag skall redogöra för i detta avsnitt.

¹⁰⁰ Mahmoudi, Experter tveksamma på folkrätt, Svenska Dagbladet, 011009

¹⁰¹ Bring, Vedergällning och hämnd är folkrättsligt förbjudet, Svenska Dagbladet, 010918

¹⁰² Ahlin, Världen väntar på USA:s svar, Dagens Nyheter, 010919

¹⁰³ Anförande i FN:s politiska utskott 12 oktober 1950, utrikesfrågor 1950-1951 s110

¹⁰⁴ Jacobsson & Wrangé, Folkrätten förändras, Svenska Dagbladet, 010922

Ett argument för att någon ändring av självförsvarsrätten inte hade skett var att FN-resolutionerna 1368 och 1373 inte innebar ett bemyndigande till självförsvar då ingen av resolutionerna gav uttryckligt stöd härför. De hänvisade bara till den ursprungliga självförsvarsrätten. Sammankopplingen mellan självförsvarsrätten och terrorattacken gjordes vidare inte i den operativa delen utan bara i preambeln. Som svar på denna kritik angavs att bokstavstolkningen inte är avgörande utan det faktum hur världen skulle välja att tolka och efterleva resolutionen då detta formar ny *opinio juris*.¹⁰⁵

Vidare ifrågasatte de som motsatte sig förändring ifall rätten till självförsvar kunde återopas oavsett om säkerhetsrådet, liksom i den aktuella situationen, engagerat sig aktivt i ärendet. Många poängterade det ursprungliga syftet med artikeln som säkerhetsventil för de fall det kollektiva säkerhetssystemet inte *kunde* aktualiseras.¹⁰⁶ Detta argument tillbakavisades då man menade att trots visad vilja och intresse från säkerhetsrådet gällde självförsvarsrätten tills säkerhetsrådet *de facto vidtagit* nödiga åtgärder enligt artikel 51. En angripen stat behöver ej utnyttja möjligheten att söka aktivera säkerhetsrådet för att få till stånd FN-sanktionerad våldsanvändning. Det kan framstå som underligt att ingen av de övriga fjorton staterna i säkerhetsrådet tog upp frågan till behandling. På så sätt hade man ju kunnat undvika hela diskussionen om en mer extensivt självförsvarsrätt. Förklaringen till detta, menar många bedömare, är att då USA inte själv fört upp frågan i säkerhetsrådet räknade de andra medlemmarna med ett amerikanskt veto ifall någon annan säkerhetsrådsmedlem tog upp frågan om FN-ledda sanktioner. Att USA inte ville att motattacken skulle vara FN-sanktionerad kan bero på att de i så fall skulle förlora kontrollen över utförandet.¹⁰⁷

RÄTTSLÄGE EFTER DEN 11 SEPTEMBER 2001

Trots de splittringar som fanns mellan folkrättsdebattörer så blev det allt tydligare att folkrättens uttolkare, staterna, var eniga och visade att de accepterade en förändring av den juridiska situationen. En nytolkning av självförsvarsrätten kom därför att bli gällande sedvanerätt.¹⁰⁸ Även de folkrättsjurister som gjort invändningar mot en nytolkning accepterade den sedvanerättsliga förändringen även om man ogillade den och framhöll dess

¹⁰⁵ Jacobsson & Wrange, Folkrätten förändras, Svenska Dagbladet 010922

¹⁰⁶ Mahmoudi, Sverige försvagar FN, Svenska Dagbladet, 011024

¹⁰⁷ Mahmoudi, Experter på folkrätt tveksamma, Svenska Dagbladet, 010910

farlighet. Vissa författare, däribland Gregor Noll, menade dock att någon förändring ej skett då kraven enligt Wienkonvention om traktaträtt inte uppfyllts. Enligt denna skall man vid en omtolkning av traktatreglering kunna ådagalägga alla medlemsstaters överenskommelse om en omtolkning. Noll menade att detta inte gick då reaktionerna från staterna varit för splittrade efter USA:s militära insatser. Den absoluta majoriteten var dock överens om att en ny sedvänja vuxit fram.

Vad den nya sedvänjan innebär är dock inte helt klarlagt utan det blir staternas ställningstagande efter den 11 september och framåt som utvisar det nya självförsvarets gränser. Vissa riktlinjer kan dock utläsas med utgångspunkt ur situationen som den var när staterna gav sitt stöd för förändring. Självförsvaret gäller i så fall mot icke-civila mål efter storskalig terrorism i syfte att begränsa och förebygga nya attacker. Det rör sig dock inte om ett renodlat preventivt självförsvaret utan snarare om dess underkategori anteciperat självförsvaret. En motattack får inte ske efter bara misstanke om planerade attacker. Det måste ske efter ett angrepp i syfte att förebygga angrepp man med största sannolikhet kan räkna med.

¹⁰⁸ Åström, Självförsvarsrätten kan missbrukas med ny tolkning, Dagens Nyheter, 011028

6. ANALYS - KONSEKVENSER AV EN NY SYN PÅ SJÄLVFÖRSVARSRÄTTEN

INLEDNING

Det kan alltså konstateras att ny opinio juris utvecklades som innebar folkrättsligt godkänt självförsvar mot terrorister. Genom att studera den utveckling som skett i världen efter 11 september kan man se hur denna rätt utvecklats och vilka möjligheter och risker den nya självförsvarsrätten innebär. Jag skall redogöra för dessa nedan. Utifrån det resonemanget kommer jag därefter även ge förslag på möjliga åtgärder för att minimera riskerna.

MÖJLIGHETER

Terrorism är en form av synnerligen grymt och urskillingslöst våld. Trots det har terrorism blivit ett allt vanligare medel för olika grupperingar att göra sina röster hörda i den politiska debatten. Staterna har länge känt sig frustrerade över hur svårt det är att effektivt bekämpa den internationella terrorismen med tillgängliga folkrättsliga metoder. Antiterroristkonventionerna har ansetts vara för svaga och unilaterala militära motattacker var inte möjliga då självförsvarsrätten bara gällde gentemot andra stater. Dessutom ansåg många att rättsläget underlättade för statsterrorism eftersom staterna kunde gömma sig bakom terroristgrupper och på så sätt undvika militära motåtgärder. Det kan därför ses som ett framsteg i kampen mot terrorism att angräpnade stater nu under extrema situationer har rätt att använda våld för att försvara sig.

En annan fördel med den nya självförsvarsrätten är att man lyckades skapa en unik, i det närmaste universell, konsensus för förändring. En sådan världsomfattande allians är i sig något positivt då det visar att det är möjligt att överbrygga politiska och kulturella skillnader för att gemensamt söka motarbeta terrorism – en för alla stater gemensam fiende. Dessutom visar det på ett uppdämt behov av förändringen.

RISKER

Avgränsningsproblem

De ovan angivna positiva egenskaperna med den nya självförsvarsrätten förutsätter en restriktiv tillämpning vid situationer motsvarande den i USA. Det farliga består dock i att alla inte är eniga om en restriktiv hållning utan flera tolknings- och tillämpningsmöjligheter har vuxit fram. Relativt snart efter att bombningarna inletts startade diskussioner kring avgränsningar av det nya självförsvaret. Några fastslagna kriterier av vad som krävs för att självförsvarsrätten skall aktiveras finns inte. Även sättet att utöva det nya självförsvaret är öppet för tolkningar.

Vad gäller *typen av terroristattacker* som jämföras med väpnat angrepp så är de flesta överens om att inte alla attentat innefattas. Det var ju bland annat angreppens storlek samt att det rörde sig om strategiska mål som gjorde att opinionen för en utvidgad självförsvarsrätt uppstod. ¹⁰⁹ Hur gränsdragningen ska göras är dock svårt att säga. Vilka terrorattacker är tillräckligt allvarliga för att bereda rätt till självförsvaret?

Därefter är det en fråga om *var självförsvaret kan utövas*. Eftersom förövaren är rörlig (d.v.s. inte lika med ett territorium) knyts självförsvaret till förövarna av den utförda attacken. I den aktuella situationen med al Qaida fanns det starka bevis för att terroristerna tilläts vara och verka på afghanskt territorium. Hur mycket samverkan/passivitet som krävs kommer dock att bli en svår gränsdragningsfråga i framtiden. Vidare är det osäkert vad som händer om "värdlandets" passiva samtycke eller annan inblandning inte kan visas? Kan självförsvaret då utövas med värdlandets godkännande? Staternas styrkepositioner kommer i så fall göra det svårt för ett fattigt mindre land att neka ett större mäktigare land.

Vidare är det svårt att avgöra om självförsvaret är *proportionerligt*. Det är problematiskt dels rörande hur länge självförsvaret kan pågå, dels rörande hur mycket våld som kan användas. Proportionalitet är svårt att bedöma även rörande "vanligt" självförsvaret men blir nu ännu svårare då det till viss del handlar om försvar mot möjliga kommande attacker. Hur bedömer man en sådan proportionalitet? I augusti 2002 hade tusentals oskyldiga dödat i Afghanistan

¹⁰⁹ Dahlberg, Den nya folkrätten: Se upp för missbruk, Expressen, 020118

och allt fler började ifrågasätta USA agerande och menade att de måste sägas ha överträtt proportionalitetsprincipen.¹¹⁰

Extensiv tillämpning av den nya självförsvarsrätten

Eftersom inga tydliga avgränsningar gjorts har många länder valt att utnyttja situationen genom att tillämpa den nya självförsvarsrätten efter eget behag. Begreppet självförsvar har därför givits ett allt mer tvivelaktigt innehåll. Den tidigare så restriktiva rätten har nu använts inte bara för att motivera angreppen i Afghanistan men även andra militära operationer över hela världen.¹¹¹

Israel var bland de första som åberopade självförsvar mot terrorism efter 11 september. Arafat jämfördes då med bin Ladin och Israel ansåg att de liksom USA var utsatta för ett terrorkrig. Även om man skulle kunna hitta vissa gemensamma nämnare i de båda konflikterna så är de flesta bedömare överens om att skillnaderna är desto fler. För det första är Israel en ockupationsmakt och våldet som utspelar sig inom denna region är en nationell konflikt. Det rör sig om en kamp om samma territorium mellan en överlägsen ockupationsmakt och ett statslöst folk. Ansvarsbördan för attentaten i Israel kan även sägas vila hos Israel i större utsträckning än i fallet med USA då dessa gett sig in i ett vedergällningsspel. Slutligen är de palestinska attentaten i sig väldigt olika de i USA både vad gäller omfång, tillvägagångssätt och syfte och kan inte på samma sätt jämföras med väpnat angrepp i FN-stadgans mening.

Även andra länder såsom Ryssland, Turkiet och Indien har åberopat självförsvar mot terrorism. På årsdagen av terrorattacken mot USA varnade t.ex. den ryska presidenten Vladimir Putin i ett tv-tal till nationen Georgien för en eventuellt kommande attack om de ej stoppade de tjetjenska rebellerna. Han sade även att Ryssland ville förbehålla sig rätt till självförsvar enligt artikel 51 FN-stadgan.¹¹² Liksom i fallet med Israel synes dessa konflikter vara väsensskilda från händelserna den 11 september och att de därför svårligen skulle berättiga till självförsvar under internationell rätt. Trots att befrielsegrupperna har fått sällskap av, eller rent av övertagits av, terroristgrupper så måste tyngdpunkten ligga i att det rör sig om etniska och nationella konflikter.

¹¹⁰ Hammarberg, Vi bör inte gå i terroristernas fällor, Svenska Dagbladet, 011011

¹¹¹ Hammarberg & Lassinantti, Tvivelaktigt självförsvar, Göteborgs-Posten, 021114

¹¹² Hufvudstadsbladet, Putin varnar Georgien, 020912

Doktrinen om ”preemptive self-defence”

Liksom ovanstående stater har försökt utvidga den nya självförsvarsrätten för egna ändamål så har även USA gått vidare i sin tolkning av densamma. Redan dagarna efter att bombningarna av Afghanistan inletts angav den amerikanska regeringen att fler måltavlor, både andra organisationer och andra stater, var möjliga.¹¹³ Sådana aktioner skulle sträcka sig utanför den nyetablerade anteciperade självförsvarsrätten då några konkreta samband med attentatet den 11 september inte var aktuella utan handlade om en allmän terroristförebyggande åtgärd. I ett tal i maj 2002 sade president George W Bush att:

”not only will the United States impose preemptive, unilateral military force when and where it chooses, but the nation will also punish those who engage in terror and aggression and will work to impose a universal moral clarity between good and evil.”¹¹⁴

En ny utrikespolitisk doktrin för ”preemptive self-defence” kom att utformas. ”Preemptive” som militär term översätts på svenska till; avskräckande, förebyggande. USA väljer alltså att aktualisera den i stort förkastade rätten till preventivt självförsvar. Doktrinen innebär tillåtelse till självförsvar i rent preventiva situationer i syfte att förebygga eller avskräcka från misstänkta angrepp.

Den nya doktrinen aktualiserades när USA pekade ut Iran, Irak och Nord-Korea som onskans axelmakter och möjliga måltavlor för preventiva åtgärder. Efter en tid stod det allt mer klart att det först och främst rörde sig om Irak. Debatten i USA kom att vackla mellan förespråkande av antingen unilateralt eller FN-sanktionerat agerande. Efter drygt två månaders förhandlingar i säkerhetsrådet enades man den åttonde november 2002 om en resolution (1441). Resolutionen innebär att vapeninspektörer skall granska situationen i Irak och baserat på utgången av dessa inspektioner skall man avgöra den fortsatta utvecklingen i frågan. Resolutionen är en kompromiss mellan USA och i första hand Ryssland och Frankrike. De senare betonade direkt efter omröstningen att resolutionen utesluter en våldsanvändning med automatik. En tolkning som inte delades med USA och Storbritannien.¹¹⁵ Vapeninspektörerna är nu på plats och beroende på Iraks samarbetsvilja

¹¹³ Carlsson, USA kan slå till mot andra stater, Dagens Nyheter, 020910

¹¹⁴ Allen & De Young., Bush:US Will Strike First at Enemies; In West Point Speech, President Lays Out Broader U.S Policy, Wahington Post, 020702

¹¹⁵ Irak får Ultimatum av FN 021109

kommer USA:s inställning att sättas på prov. Om inte Irak samarbetar kommer det på nytt att bli en fråga för säkerhetsrådet och då uppstår förnyad risk för unilateral våldsanvändning. Även om Irak skulle samarbeta (men inte i tillräcklig utsträckning enligt USA:s mening) finns risk att USA anfaller på egen hand.

Ett unilateralt anfall skulle vara mycket skadligt för stabiliteten i världen. Det skulle skapa ett mycket farligt prejudikat som t.ex. skulle ge en ursäkt för Pakistan att attackera Indien, Iran att attackera Irak, Ryssland att attackera Georgien, Nord-Korea att attackera Syd-Korea och så vidare. Vilken stat som helst som anser att en annan stat utgör ett möjligt framtida hot – oavsett bevis – kan hänvisa till den amerikanska invasionen av Irak.¹¹⁶ Vidare är problemet med proportionalitetsprincipen som även finns vid tillämpningen av anteciperat självförsvar än större i fallet med preventivt självförsvar. Eftersom det rör sig om renodlade preventiva åtgärder så är det omöjligt att avgöra den tidsmässiga proportionaliteten eftersom det inte går att bedöma när den akuta situationen är över. Enligt amerikansk retorik förefaller rätten vara obegränsad.¹¹⁷ Lika omöjligt blir det att avgöra proportionaliteten på omfånget av självförsvaret då man inte har något tidigare väpnat angrepp att mäta sig mot och framtida attacker är omöjliga att uppskatta. I fallet med Irak har USA uttalat sin avsikt att gå till massivt anfall och eliminera statens regering. Andra stater kan följaktligen hävda att sådana attacker och angrepp mot regeringarna är enda sättet att försvara sig mot ett möjligt anfall. Även vid fall av ”normala” självförsvar som föregåtts av väpnat angrepp skulle denna argumentation kunna användas och inte längre begränsa sig till det föregående angreppets omfång vilket alltså skulle innebära att proportionalitetsprincipen i så fall åsidosätts.

Stora delar av övriga världen, inklusive Sverige, har reagerat avvisande mot ett unilateralt amerikanskt agerande och menar istället att det är en typisk fråga för behandling av FN.¹¹⁸ Preventivt självförsvar strider mot den restriktiva tolkningen av självförsvarsrätten med krav på väpnat angrepp som hittills präglat folkrätten. Inte heller ryms det inom det anteciperade självförsvar som världen accepterat efter 11 september 2001. Det preventiva självförsvaret sker baserat på mycket lösa farhågor och är inte på samma sätt kopplat till ett faktiskt angrepp. Risken för att självförsvaret skulle kunna användas för att legitimera vad som egentligen är anfällskrig är överhängande. Det anteciperade självförsvaret är på ett mycket

¹¹⁶ O’Connell, *The Myth of Preemptive Self-Defence*, s.19

¹¹⁷ Hammarberg & Lassinantti, *Tvivelaktigt självförsvar*, Göteborgs-Posten 021114

¹¹⁸ Snabbprotokoll 2002/03:53, Anförande 38 av utrikesminister Anna Lindh

tydligare sätt ett faktiskt självförsvar. Det är kopplat till ett faktiskt väpnat angrepp och försvaret måste ske för att skydda för framtida överhängande attacker för vilka man har mycket starka bevis.¹¹⁹ Hittills har inga konkreta bevis för Irakiskt samarbete med al Quaida kunnat presenteras och kopplingen till den 11 september saknas därmed. Ett amerikanskt anfall som inte sanktionerats av FN skulle därmed ske helt utanför ramen för FN och ett sådant åsidosättande av FN skulle vara mycket skadligt för organisationens trovärdighet.

MÖJLIGA ÅTGÄRDER INFÖR FRAMTIDEN

Inledning

Självförsvaret är en viktig och nödvändig del av folkrätten. Staterna måste kunna försvara sig vid fientliga angrepp. Det är dock viktigt att ha ett extensivt våldsförbud och därmed en restriktiv självförsvarsrätt. Det är en dyrköpt erfarenhet från två världskrig. Efter 11 september har dock flera extensiva tolkningar av självförsvarsrätten lyfts fram. Dessa tolkningar skulle kunna äventyra hela våldsförbudet och därmed grunden för FN. Det är därför viktigt att vidta åtgärder för att återskapa en balans där icke-våld är den absoluta huvudregeln och allt annat är starkt avgränsade undantag.

För att kunna ge förslag på åtgärder är det viktigt att först beakta USA:s styrkeposition i världssamfundet. Som den enda supermakten har dess agerande inte bara styrande effekt på folkrätten. USA är även mer utsatt än något annat land då det får stå som en symbol för vad västvärlden representerar. Terrorism, kärnvapen och andra massförstörelsevapen är därför ett mer påtagligt hot där än i de flesta andra länder. Att USA är mer benäget att lätta på våldsförbudet genom att tillämpa preventivt självförsvar är i den kontexten lättare att förstå. FN-organisationen skulle dock bli betydligt försvagat om det mäktigaste landet väljer att åsidosätta det fundament på vilket organisationen vilar – våldsförbudet. Att det finns andra effektiva bekämpningsmetoder mot terrorism än militärt våld är därför oerhört viktigt för alla.

Vad kan man då göra för att begränsa våldsanvändningen och samtidigt effektivisera terrorismbekämpningen? Åtgärderna kan delas in i två grupper. Den ena rör handlingar som

¹¹⁹ O'Connell, s. 11

verkar direkt restriktivt på självförsvarrätten och den andra rör handlingar som påverkar terrorismen och därmed indirekt verkar restriktivt på självförsvarrätten.

Direkta åtgärder rörande den nya självförsvarrätten

Bland det första som bör åtgärdas är att man enas om en definition av självförsvarrätten enligt FN-stadgan. Man bör slå fast slutgiltigt att det fordras väpnat angrepp för att självförsvarrätten skall utlösas. Anteciperat självförsvaret mot terrorism bör sen utformas som ett extremt undantag från denna huvudregel och kriterierna skall vara klart definierade. Den situation som kan utlösa anteciperat självförsvaret skiljer sig så kraftigt från övriga situationer som medger självförsvaret. Det är därför viktigt att inte dessa kan sammanblandas så att man t.ex. tillåter anteciperat självförsvaret i övriga situationer eller slutar tillämpa Caroline Case på ”vanliga” självförsvarsituationerna. Det allra bästa vore därför kanske en ändring av FN-stadgan med införandet av en ny artikel för anteciperat självförsvaret mot terrorism. På detta sätt undviker man att de olika typerna av självförsvaret sammanblandas.

Att genomföra en definition eller ett nytt stadgande kan dock uppfattas som mer eller mindre utopiskt. Problemen med en definition liknar de som finns och som hindrar en definition och därmed effektiv lagstiftning av terrorism. Ytterst vilar därför ansvaret på staterna att genom praxis visa var gränserna för det nya självförsvaret går och att man inte tolererar en extensiv tillämpning. Det är idag många stater som anser att USA gått för långt i sitt självförsvaret gentemot Afghanistan (och definitivt vid ett ev. anfall mot Irak) och att det inte var denna typ av våldsanvändning man ställde sig bakom efter 11 september.¹²⁰ Ett steg i rätt riktning vore att begära att USA och Storbritannien att återkomma till säkerhetsrådet med en rapport rörande situationen i Afghanistan. Efter den 7 oktober 2001 då bombningarna inleddes har de nämligen inte på något sätt informerat säkerhetsrådet. Efter rapporteringen bör säkerhetsrådet utnyttja sitt mandat och vidta ”nödiga åtgärder för att säkerställa internationell fred och säkerhet” och därmed överta kontrollen av utformningen av det nya självförsvaret. Då kanske en ny resolution kan antas genom vilken principerna för den fortsatta kampen mot terrorismen bestäms. Om inte frågan återförs till rådet så kommer USA:s fortsatta militära åtgärder alltmer sakna rättslig grund då de flesta länder anser att proportionalitetsprincipen överskridits.¹²¹

¹²¹ Se t.ex. Åström, Sluta vara USA:s transportkompani, Dagens Nyheter, 020212

En annan viktig åtgärd är att motverka att USA etablerar sin doktrin rörande preventivt självförsvar som godtagbar inom ramen för FN. Denna fråga är ihopkopplad med frågan rörande definition och avgränsning men det rör sig här om en mer akut situation som kanske inte hinner invänta en definition eller avgränsning. Skulle doktrinen sättas i verket skulle dessutom alla framtida försök till en framtida restriktiv definition vara omöjliga. Doktrinen skulle kunna motverkas genom att världssamfundet lägger tryck på Irak att samarbeta för att undvika att ge USA anledning att sätta in militära aktioner. Vidare är det viktigt att staterna hävdar FN:s position och trycker på att det är en fråga som skall hanteras av säkerhetsrådet och inte genom unilaterala aktioner.¹²²

Indirekta åtgärder rörande självförsvarsrätten – åtgärder mot terrorism

För att förmå staterna att undvika militära terrorismbekämpningsmetoder bör man som ovan nämnts förbättra andra terrorismbekämpningsmetoder. Inrättandet av ICC med möjlig behandling av terrorism är en sådan förbättring. Ett utökat polis- och underrättelsetjänst-samarbete är en annan.

Det är också av stor vikt att på olika sätt söka påverka terrorismens grogrund. Det är farligt att bekämpa terrorism utan att behandla de frågor som ligger bakom terrorism. Upplysning och kunskap är ett viktigt bekämpningsmedel. Det måste skapas ökad förståelse för hur de stora skillnaderna i välstånd och makt skapar en hopplöshet som ger utrymme för politisk och religiös fanatism.¹²³ Olika former av politiskt, ekonomiskt och ideologiskt samarbete kan därför vara av stor vikt.

Vidare är det angeläget att man ej i kampen mot terrorism använder sig av metoder som äventyrar de värden som terrorismen bekämpar; rättssäkerheten, demokratiska rättigheter, individens integritet m.m. Man kan redan se sådana tendenser då nationell lagstiftning skärpts så att människor som misstänkts för terrorism inte längre ges samma rättigheter som personer som står anklagade för andra brott. Exempel på detta är behandlingen av de terroristmisstänkta fångarna på Guantanamo Bay, Cuba, som hålls kvar på obestämd tid utan

¹²² Henriksson, Bush ger FN ultimatum, Dagens Nyheter 020913 –uttalande av Koffi Annan

¹²³ Carlsson & Tham, USA styr med maktens arrogans, Dagens Nyheter, 010922

åtal och rättegång. Även FN-beslutet att frysa alla ekonomiska tillgångar för terroristmisstänkta kan resultera i vad som bäst beskrivs som ett rättsövergrepp.¹²⁴

Viktigast av allt är dock att återställa terrorismen som företeelse i dess rätta proportioner. Trots det allvarliga hotet utgör så finns det även andra större hot mot den internationella fred och säkerheten som nu kommer i skymundan såsom aids epidemin och hungersnöden i Afrika och Asien, krissituationen i Mellan Östern och Korea. Det största hotet som terrorismen utgör just nu är den reaktion den ges vilken hotar FN-systemet, garanten för freden och säkerhet.

¹²⁴ Åström, Dags att Sverige gör sin röst hörd, Dagens Nyheter 020809

7. KÄLLOR

ICJ

Corfu Channel Case, (U.K. v. Alb),
ICJ Reports 1949

Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran,
ICJ Reports 1980

Case Concerning Military and paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nic v. USA),
ICJ Reports 1986

Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons,
1996 ICJ 226, 266, July 8

FN

SÄKERHETSRADET

-resolutioner	tillhörande mötesprotokoll
S/RES/487 (1981)	S/PV.2280 – 2288 12 – 19 juni 1981

S/RES/ 573 (1985)	S/PV.2615, at 86-7, 4 oktober 1985
-------------------	---------------------------------------

S/RES/1189 (1998)

S/RES/1368 (2001)

S/RES/1373 (2001)

S/RES/1441 (2002)

-övrigt

Brev till säkerhetsrådet:

S/14510 12 juni 1981

S/1998/780 20 augusti 1998

S/1998/786 21 augusti 1998

S/1998/790 21 augusti 1998

S/1998/791 21 augusti 1998

S/1998/802 25 augusti 1998

S/1998/804 25 augusti 1998

S/Agenda/1940	UN Security Council Official Records, 1940th - 1943th Meeting, 1976
S/17990	14 april 1986
S/18016/Rev 1	21 april 1986
AFG/152 SC/7167 8 October 2001	Statement to the press by the President of the Security Council,

GENERALFÖRSAMLINGEN

GA Resolution 2625 (XXV)	General Assembly Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations (1970)
-----------------------------	---

NATO PR/CP (2001) 124	Statement by the North Atlantic Council, 12 september 2001, communique
---------------------------------	--

EU SN 140/01	Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 september 2001
------------------------	---

ÖVRIGT

Protocol for the Pacific Settlement of International Disputes, The Geneva Protocol, 1924

Treaty Between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy Locarno 6 oktober 1925, 54 LNTS 289

General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy, 1928, 94 LNTS,

Keesing's Contemporary Archives, vol 32, 1986, s 34457	TV-tal till nationen med USA:s president Ronald Reagan
---	--

Snabbprotokoll 2002/03:53	Anförande 38 av utrikesminister Anna Lindh vid frågestund i Riksdagen, Torsdagen den 6 februari, Kl. 12.00 - 15.00
---------------------------	--

LITTERATUR SAMT TIDSKRIFTARTIKLAR

- Bowett Derek Self-Defence in International Law
Manchester 1958
- Brownlie Ian International Law and the Use of Force by States
Oxford University Press, 1963
- The Current Legal Regulation of the Use of Force,
Cassese (red) Dordrecht 1986
The United Nations Charter and the Use of Force, The Current
Legal Regulation of the Use of Force 1945 -1985
- Bring Ove En rätt till väpnat självförsvar mot internationell terrorism?
Kungliga Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift,
Häfte 6, 2001
- FN-stadgan och världspolitiken – om folkrättens roll i en
föränderlig värld
Upplaga 4:1, Nordstedts Juridik AB, 2002
- Dinstein Yoram War, Agression and Self-Defence
Upplaga 3, Cambridge University Press, 2001
- Henkin Louis How Nations Behave, law and Foreign Policy
New-York, 1979
- Higgins Rosalyn
& Flory Maurice Terrorism and International Law
London, Routledge, 1997
- Jennings Robert Y 32 AJIL 1938, The Caroline and Mc Leod Cases
- Jiménez de Aréchaga E International Law in the Past Third of a Century
Recueil des Cours de l'Académie de Droit International 1978
- Murphy, Sean D 93 AJIL 1999, Legal Regulation of the use of force, Missile
Attacks on Afghanistan and Sudan
- Stone Julius Conflict through Consensus
Baltimore/London 1977
- Aggression and World Order
London 1958

Waldock C H M The Regulation of the Use of Force by Individual States in
International Law
81 Recueil des Cours 1952-II

General Course on Public International law
106 Recueil des Cours 1962-II

Wrange Pål Tandlös eller tiger, sju uppsatser om FN
Ahlin Per (red),
Juristförlaget, 1995

ARTIKLAR

Använda sökmotorer på Internet:

Presstext <http://skolan.presstext.prb.se>
Mediearkivet <http://www.mediearkivet.se>

Artiklar:

Ahlin Per Världen väntar på USA:s svar,
Dagens Nyheter, 010919

Allen Mike
& DeYoung Karen Bush:US Will Strike First at Enemies; In West Point Speech,
President Lays Out Broader U.S Policy,
Washington Post, 020702

Bring Ove Vedergällning och hämnd är folkrättsligt förbjudet,
Svenska Dagbladet, 010918

Carlsson Per USA kan slå till mot andra stater,
Dagens Nyheter, 020910

Carlsson Ingvar
& Tham Carl USA styr med maktens arrogans,
Dagens Nyheter, 010922

Dahlberg Anna Den nya folkrätten: Se upp för missbruk,
Expressen, 020118

Garzon Baltasar Vi har också del i skulden,
Svenska Dagbladet 011009

Henriksson Karin Bush ger FN ultimatum,
Dagens Nyheter 020913

Hammarberg Thomas Vi bör inte gå i terroristernas fällor,
Svenska Dagbladet 011011

Hammarberg Thomas & Lassinantti Gunnar	Tvivelaktigt självförsvar, Göteborgs-Posten, 021114
Hammargren Bitte	Rad kriser för Sverige i FN Svenska Dagbladet, 980828
Jacobsson Marie & Wrangle Pål	Folkrätten förändras, Svenska Dagbladet, 010922
Knowlton Brian	NATO Accepts U.S. Proof of bin Laden Involvement, International Herald Tribune 011003
Mahmoudi Said	Experter på folkrätt tveksamma, Svenska Dagbladet, 011009
	Sverige försvagar FN, Svenska Dagbladet, 011024
Winter D M	Östtränade libyer orsakade USA:s anfall mot Tripoli, Dagens Nyheter, 011007
Åström Sverker	Självförsvarsrätten kan missbrukas med ny tolkning, Dagens Nyheter, 011028
	Sluta vara USA:s transportkompani, Dagens Nyheter, 020212
Övriga artiklar:	
Hufvudstadsbladet	Putin varnar Georgien, 020912
O'Connell, Mary Ellen	www.asil.org The Myth of Preemptive Self-Defence, prepared conjunction with The ASIL Task Force on Terrorism American Society of International Law, 2002
Kennedy Ronan	www.nuigalway.ie/law/GSLR/art3.html The US Air Raid on Libya and the Need for Enforceability in International Law
Svenska FN-förbundet	www.sfn.se Irak får ultimatum från FN Svenska FN-förbundet, 021109